

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Enkelte Bemærkninger

om

det lærde Skolevæsen,

foranledigede ved

de i den senere Tid derom udgivne
Skrifter.

Indbydelseskraft

til

den offentlige Examen i September 1835
i Vordingborg lærde Skole

af

J. Suhr,

Skolens Rector.

*Universitets- og
Biblioteks-Directionens
Bibliotek.*

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seidelin,
Hof- og Universitets-Bogtrykker.

At den Strid, som ved de forøiste Programmer blev for nogle Aar siden vakt i vort Fædreland om det lærde Skolevæsen, og som syntes at bebude en foreget Interesse hos det større Publicum for dette vigtige Anliggende, saa snart sagtnedes og nu kun fortsættes ved smaa Skjermysdler mellem de to, fiendtlig mod hinanden staaende Partier, var vel et nyt Beviis paa, at Ungdomsdannelsen ei henhører blandt de Ting, som i fortrinlig Grad tilbrage sig vore Samtidiges Opmærksomhed, og for saa vidt har denne Omstændighed vist nok noget nedslaaende ved sig; men, naar man betænker, hvad Vending Striden strax tog, og paa hvad Maade den blev ført, saa troer jeg, at enhver oprigtig Ven af Skolen (saa vel den borgerlige, som den lærde) maa snarere glæde, end bedrøve sig over, at den for en Tid faldt i Hvile. Ogsaa i dette Anliggende førte Radicalerne snart det store Ord, og overdøvede ganske Dem, som ved Reformer ville forekomme Revolutioner: man undersøgte ikke, hvilke Forbedringer, der kunde ønskes i vort nu bestaaende

lærde Skolevæsen, men vilde bevirke dets fuldkomne
 Omdannelse, i det man i Stedet for den classiske
 Litteratur vilde som dets Basis sætte Naturvidenska-
 berne og de nyere Sprog. Vel maa det antages, at
 de, som anbefalede en saadan fuldkommen Revolution
 i det lærde Skolevæsen, have givet deres Raad i den
 bedste Mening, og fulgt deres Overbeviisning om,
 hvad Menneſkehedens Tarv kræver, og man bør ogsaa
 tilstaae, at Deres Tal ei var stort, som gik til Yder-
 ligheder i deres Paastand, men dog kan det hele Partie
 af Realister (eller hvad andet Navn, de selv ville give
 sig) neppe frikjendes for den Feil, som vor Tidsalder
 i særdeles høj Grad er udsat for, i sin Stræben for
 det formeente Bedre at foregribe Tingenes naturlige
 Udvikling, og i sin Utaalmodighed at overspringe de
 mange Mellemled, der i det Mandelige, saavel som i
 det Physiske, forbinde de fjernere Overgangspunkter.
 I det disse Utaalmodige saaledes hige efter strax at
 bevirke en i deres Tanker høist gavnlig og nødvendig
 Revolution i Underviisningsvæsenet, hindre de mege-
 telig de af Tiden fordrede og sikkrere Forbedringer,
 som kunne bestaae med det lærde Skolevæsens nuvæ-
 rende Forfatning, og som love større Held, fordi de
 kunne udføres med langt almindeligere Bifald ei alene
 af den store Hob af løseligt Dømmende, men af Dem,
 som practisk kjende til Sagen, og ved Reformernes
 Iværksættelse selv blive medvirkende. Ved Tingenes

naturlige og gradvise Fremgang vil det af de Utaalmodige saa ivrigen ønskede Gode ei udeblive, dersom det er et virkeligt Gode, d. e. flyder af Omstændighedernes fuldkomne Forandring og afhjælper et almindeligt Savn. Da er Tidens Fylde kommen for en saadan Hovedforandring, og den udføres da let, og uden at en Reaction er at befrygte.

Alt, hvad der kan siges for at hævede den gamle Litteratur sin Forrang blandt alle Underviisningsfag i de lærde Skoler, er saa ofte sagt, at det er, eller maa formodes at være Modpartiets Ordførere tilfulde bekjendt. Det er altsaa aabenbart, at disse Grunde ikke kunne omstemme Dem, som ved deres hele Gienommelighed ikke ere modtagelige for dem, og jeg vil derfor her indskrænke mig til at fremsætte:

Nogle Betænkninger med Hensyn til Striden mellem Humanister og Realister.

Svergang jeg har læst Modpartiets Indvendinger mod Humanismen, have disse Betænkninger paatvungen sig mig med saadan Kraft, at jeg endnu ikke har kunnet afvise dem, som ugrundede. Maafee deres Fremsettelse her kan foranledige Modbemærkninger, som kunne forandre mine, og de hidtil med mig Vigestænkendes Ansuelser. Det Første, som altid ved denne Strid er falden mig ind, er Det, at Forskjellen mellem vor Tids Realister, og det forrige Aarhundredes

des Philanthroper ei er saa stor, at man jo kan sige, at det Experiment, som nu saa ivrigen anbefales, allerede er forsøgt, og at man vel kan sige: vestigia terrent. Maa skee de mere Moderate af Realisterne ville frabede sig denne Sammenligning med Basedovianerne, og Enhver, som har bemærket de mange Gradationer, som findes mellem begge Systemers Forfægtere, vil vist indrømme, at de Sindigere blandt Dem, som erklære sig mod Humanismen, fjerne sig, i det mindste i Theorien, fra Philanthroperne, men jeg kan dog ei troe andet, end at de Mange, som bestandig klage over al den Tid og al den Umage, som i Skolerne anvendes paa de gamle Sprog, vilde, naar de opfordredes til, bestemtere og i det Enkelte at angive, hvorledes da Underviisningen i Skolerne efter deres Mening skulde indrettes, befindes ganske at hylde Philanthropernes Grundsætninger, thi disse optog jo ogsaa de gamle Sprog i den Cyclus af Kundskaber, som skulde læres i Skolerne, men de indrømmede dem saa faa Tider, og vilde bibringe dem paa en saadan Maade, at deres Dyrkelse kun medførte Tidsspilde, og bragte saa godt som ingen Nytte. For det andet forekommer det mig, at de, som sætte sig i Opposition mod det hidtil fulgte System, ei gjøre den tilberlige Forskjel mellem dette, og den Maade, hvorpaa det desværre! ofte følges. Den fornuftigst lagte Plan til et Bærf kan forfusses ved en slet og tankeløs Udførelse,

det rigtigste Underviisningsystem mislykkes, eller bære mindre heldig Frugt, dersom de, som skulle følge det, ikke sætte sig saaledes ind i det, at de skaffe sig et Overblik over dets Heelhed og dets Forbindelse i det Enkelte, men enten mekanisk følge gammel Glendrian, eller hænge i Smaaligheder, og drive paa disse med et, Tid og Kræfter spildende Pedanterie. Dog er ingen Feil almindeligere, end at man ei skjæler mellem Systemet og dets Udførelse, og bryder Staven over hiint, istedet for at misbillige denne. Naar man da vil vise det Fortrinlige ved et andet System, ved en modsat Methode, som man ønsker at skaffe Indgang, da tænker man sig sædvanlig Udøvelsen af det Nye som idealisk fuldkommen, og glemmer saa let, at ogsaa det vil blive udført af svage Mennesker, og at der da ogsaa af dem vil blive begaaet saadanne Feil, som mindre sindige Bedømmere kunne tilskrive Systemet eller Methoden selv*). Betænke vi nu, at saa Mange, ja vi overdrive neppe ved at sige de Fleste give sig *illotis manibus* af med at være Ungdommens Lærere, og at det vanskeligen kan i denne Henseende blive bedre, saalænge den Fordom er saa almindelig, at

*) Hvad Niehammer i sit fortrinlige Værk: *Streit des Philanthropinismus und des Humanismus*. Jena 1808, siger herom P. 178 og 79 fortjener at læses og overveies af hver den, som vil have en Stemme i denne Sag.

Enhver, der nogenlunde forstaaer et Sprog eller en Videnskab, er skicket til at lære Andre den, saa ville vi ikke undre os over, at Underviisningen ofte bærer ringe Frugt, men snarere derover, at der ved den dog udrettes saa Meget, som der virkelig udrettes, og Grunden til dens ringere, eller tilhueladende ringere Virkning paa den barnlige Mands Udvikling ville vi da være billige nok til ikke at søge i Stoffet, hvori, men i Maaden, hvorpaa der undervises. Det hyppigste Misgreb, som gjøres ved Underviisningen i de classiske Sprog, er vist nok den Forverling af Middel og Diemed, hvori De gjøre sig skyldige, som i Følge en misforstaaet Forestilling om den Grundighed, med hvilken de gamle Sprog bør læres i Skolerne, bestandig vedblive at lægge Grunden til den Bygning, de agte at opføre, bestandig sikke og befæste denne, men derfor heller ikke bringe det dertil, at de, for hvem de bygge, nogenstunde faae en beqvem og hyggelig Bolig, eller med andre Ord bære sig ad, som om Sprogenes Grammatik ei var Middel, men Diemed, som om man ei lærte Grammatiken for at kunne læse Forfatterne, og ved flere Aars forstandig Læsning af dem, at blive fortrolig med deres Indhold og Aand, men omvendt, som om Læsningen af de ypperste Værker blot skulde tjene til at tilveiebringe stedse større Sikkerhed og Fasthed i Grammatikens Regler og en større Overflødighed af Exempler til at bevise disse. Det

er jo ikke ganske sjældent, at der endog ved den allerførste Sprogunderviisning følges en saa unaturlig og forvædet Fremgangsmaade, at man lader Begynderen lære i en vidtledig Grammatik Formlæren, undertiden ogsaa en Deel af Syntaxen udenad, men lader ham ikke anvende det Mindste deraf ved Læsning, saa at det synes, at man vel lægger an paa at vise Sandheden af det gamle: *radices scientiæ amaræ sunt*, men ei nøiet med den Bitterhed, som de i Følge deres Natur maae have for Barnet, lægger Overflødigt til, som ene er grundet i en feilagtig Methode, men har den Virkning, at man sildigen eller aldrig kommer saa vidt, at man sander den anden Deel af Ordsproget: *fruges dulces sunt*.

Ligesom det gaaer i Kirke, Stat og alle andre menneskelige Indretninger, at eengang indførte Skikke, Vedtægter, Fremgangsmaader overleve sig selv, i det de vedblive at følges og haandhæves længe efter, at de Omstændigheder ere ophævede, under hvilke de først bleve indførte, som hensigtsmæssige, og ligesom der vel ikke lettelig findes mange Misbrug og Uordener, som jo i deres første Oprindelse have været fornuftige, og vel grundede i tidligere Tidens Forfatning, saaledes kan man ogsaa paavise de før stedfindende, men nu ganske forandrede Omstændigheder, under hvilke en saadan, paa at skaffe Sikkerhed i Grammaticalia ubelukkende beregnet Underviisning langt bedre lod sig

forbære, end nu. I den tidligere Periode, i hvilken den hele høiere, videnskabelige Dannelse var baseret ene paa det latinske Sprog, da samtlige academiske Forelæsninger holdtes paa Latin, alle videnskabelige Værker vare skrevne i dette Sprog, da Latin var det fælleds Meddelelsesmiddel mellem de Lærde, i denne Tid, i hvilken Kundskab og Øvelse i Latinen blev fortsat og forøget det hele Liv igjennem, og ei, saaledes som nu, var hos de Fleste indskrænket alene til Skolen, da var det meget naturligt, at man ved Ungdommens Underviisning ei saa meget havde til Hensigt at anføre Discipelen til Bekjendtskab med den classiske Oldtid, og ved Læsning af dens ypperste Forfattere gjøre ham, saavidt muligt, fortrolig med den Tænkemaade og den Aandsretning, som er de Fortrinligere blandt de gamle Classikere eiendommelig, som langt mere at gjøre den unge Studerende, d. e. efter den Tids Vilkaar den tilkommende Geistlige, saa sikker og fast, som muligt, i latinsk Grammatik, for at han siden, deels ved Universitetet, og deels i sin Embedstid, kunde ved Læsning af ældre og nyere latinske Skrifter gjøre sig stedse fortroligere med det Sprog, uden hvilket han saae sig udelukket fra al høiere, videnskabelig Uddannelse. Under saadanne Omstændigheder maatte det forekomme rigtigst at lære det latinske Sprog i Skolerne ei for Classikerens, men for Sprogets egen Skyld, som det, der i den Studerendes hele

Fremtid skulde være ham det Medium, ved hvilket hans aandelige Liv skulde næres og styrkes. At man virkelig har betragtet det latinske Sprog og Skoleunderviisningen deri fra denne Side, er jo ogsaa iæinefaldende af det lave Standpunkt, paa hvilket det græske Sprog stod ved Siden af det latinske, da det ikke, som hiint, ansaaes som Basis og Betingelse for Videnskabelighed, men under Skolens daværende Afhængighed af Kirken, fornemmelig havde Bigtighed, forsaavidt det satte i Stand til at læse det nye Testamente i Grundsproget. Ganske anderledes maatte det jo have været, dersom Bekjendtskab med den classiske Oldtid selv havde, som i vore Tider, været det Formaal, man satte sig i Skolerne ved Underviisningen i de gamle Sprog. At alle disse Omstændigheder aldeles have forandret sig, er saa bekjendt, at det ei her behøves videre at udvikles. Heller ikke kan det her være passende eller nyttigt at undersøge, hvorvidt de indtrufne Forandringer ere ønskelige, eller beklagelige, hvorvidt man har Grund til at kalde den Tid Skolevæsenets *bon vieux tems*, da Latinen saaledes dominerede over alle andre Sprog og Videnskaber, at der neppe levedes Tid og Kraft til Andet. Vel er jeg aldeles overtydet om (og denne Overbeviisning har jeg vel tilfældeds med de fleste Skolemænd) at den Forandring, som heri er skeet, er en væsentlig Fremgang til det Bedre, men ogsaa De, som ikke dele denne Anskuelse,

maa dog indsee, at Forandringerne i Skolevæsenet ere de undeblikelige og uafvendelige Følger af den bestandige, men i enkelte Perioder mere kjendelige Fremskriden i Civilisation og Cultur, og at hver Den, som uforsigtigen og anmæssende vil gribe ind i det uophørligt fremrullende Hjul for at standse dets Fart, eller give det en anden Retning, som fra hans indskrænkede, lave menneskelige Synspunkt forekommer ham at være bedre, han gjer det sig selv til Fortred, thi han efterligner i det mindre Giganternes Ugreb paa Olympen, og hans Skjebne maa blive som deres. Man vil finde, at Klagen over, at denne formeentlige gode, gamle Tid for Skolevæsenet er forbi, nu sjældent høres fremført af practiske Skolemænd, eller af Dem, som have nøiere tænkt over Sagen, men sædvanlig af Saadanne, som ingenlunde ønske det Gamle tilbage, men ere misfornøiede med det nuværende Skolevæsen, og derfor undertiden give sig en Mine af at foretrække det gamle, grundige latinske System for det nuværende, som de mene er hverken huggen, eller stukken. De troe, at man har fjernet sig ei for meget, men forlidet fra det Gamle, og om Den, der hører til dette Slags Radicaler, kan det vel hedde:

ingeniis non ille favet plauditqve sepultis,

nostra sed impugnat, nos nostraqve lividus odit.

Men jo mindre grundet Anledning man gav til des-

lige Klager over, og Angreb paa det humanistiske System, saaledes som det nu hersker i vore Skoler, desbedre var det unegtelig, og derfor er det min fulde Overbeviisning, at dette System ei har værre Fjender, end de Forfægtere og Tilhængere af samme, som undervise i de gamle Sprog, som om Alting i den Dem omgivende Verden endnu var i samme Tilstand, som for hundrede Aar siden eller derover.

Et andet, mindre almindeligt, og derfor mindre skadeligt Misgreb, som jeg troer undertiden begaaes ved Underviisningen i de høiere Classer er det, at man ikke noksom erindrer, at de Ynglinge, man underviser, ei ere bestemte til at være egentlige Philologer, og at man derfor, istedetfor under Interpretationen af de gamle Forfattere at indskrænke sig til de Oplysninger og Bemærkninger, som ere nødvendige for at forstaae Meningen, eller som sætte Sprogets eller Skribentens Giendommelighed i et klart Lys, eller tjene til at vise Overensstemmelsen eller Afvigelsen mellem Modersmaalet og det fremmede Sprog, fordyber sig i saadanne grammaticalske Finesser og Emaaligheder, som i ingen af de her anførte Henseender have noget Værd, men kunne være interessante nok for den, som gjer Philologien til sit Hovedstudium. Man vil vel sige, at slike Bemærkninger ei kunne medtage megen Tid, og dog maaskee kunne vække og skærpe den philologiske Sands hos enkelte,

fortrinlig begavede Ynglinge, og at de andre sagtens kunne udholde at høre dem, for atter at glemme dem. Dette synes vel at være saa, og jeg indrømmer, at det ikke just er let altid at træffe den rette Middelvei, og nøiagtig at bestemme Grændsen mellem det Nødvendige og det Overflødige i de philologiske Bemærkninger og Dplysninger til Glasfikerne, men netop fordi de Lærere, som med sterkt Lyst og Held have studeret Philologien, ere meest udsatte for i enkelte, for dem særdeles interessante Punkter, f. Ex. Etymologien eller Synonymiken, at overskride det rette Maal, er det vel saa meget mere Migt stedse at mindes, hvilke Læringer man har for sig, og hvorvidt disse egentlig i Skolen skulle bringes, da man ellers saa let giver Humanismens Modstandere en ny, og ikke aldeles ugrundet Anledning til Gjentagelsen af den gamle Klage over al den Tid, som efter deres Mening spildes paa Læsningen af Glasfikerne.

Nogle Ord til Forsvar for den latinske Stil i Skolerne.

Blandt de Skrifter, som i de senere Aar ere udkomne om det lærde Skolevæsen, har neppe noget vakt den Opmærksomhed, som det, Herr Overlærer Hage i Slutningen af 1833 udgav som Bilag til dansk Ugeskrift, under Titel af: "Nogle Bemærkninger om vore lærde Skolers Tilstand." Forfatteren hører til de

moderate Realister, og Alt hvad han anfører mod det humanistiske System og til Unbefaling for Naturvidenskaberne, som Underviisnings Gjenstand i lærde Skoler, blev naturligviis læst med Glæde af Humanismens Modstandere, som nu kunde beraabe sig paa en Mand, hvis almindelig erkjendte Lærdom og Dygtighed, i Forbindelse med hans Stilling, som fleeraarig praktisk Skolemand, maatte give hans Yttringer om denne Sag megen Vægt. Ofte beraabte derfor Realisterne sig paa hans Autoritet, og des mere maatte man forundre sig over, at enkelte af hans Domme og Paastande ei fandt hos Tilhængerne af det Bestaaende den Modsigelse, som de ved deres Gensidighed opfordrede til. Mange af Hr. Hages Bemærkninger ere lige saa sande og vigtige, som de ere fremsatte med Frimodighed og Klarhed, men den ærede Forfatter vil tilgive, at jeg ei blandt disse kan henregne Det, som han Pag. 13 og 14 anfører mod den latinske Stil, og som gaaer ud paa intet mindre, end at denne ganske skal affattes i Skolerne. Vi have da her et nyt Beviis paa den gamle Erfaring, at Overdrivelse paa den ene Side foranlediger en lignende paa den anden, thi Villighed fordrer, at vi tilstaae, at den Forrang, som efter den hos Mange af vore Samtidige endnu almindelige Anskuelse indremmes den latinske Stil, (idet Færdigheden i denne ligesom stempler den unge Studerende, og et uheldigt Udfald

af Prøven i den udelukker ham ganske fra academisk Borgerret, da han ikke engang stedes til Prøven i de mange andre Fag), maa ansees for en Levning fra de Tider, i hvilke Latinen, som allerede bemærket, var det ene Vigtige i den lærde Underviisning. Neppe synes denne Forrang endnu at kunne forsvares med Hensyn til Videnskabelighedens nærværende Standpunkt, og den Indflydelse samme bør have paa det høiere Skolevæsen. Sæller ikke vil det være vanskeligt at godtgjøre, at den Hensigt, man sandsynlig har havt ved at indrømme Characteren for latinist Stilen en saa afgjørende Indflydelse ved Examen artium, nemlig at bevirke en større Flid og Anstrengelse i denne Underviisning i Skolerne, ikke allene herved ei opnaaes, men snarere modarbeides. En naturlig Billighed og Skaansel gjør vist nok, at Censorerne meget betænke sig paa at give et Nul for Stilen, og derved udelukke et dem aldeles ubekjendt ungt Menneske, som muligen i mange andre Fag kan have arbeidet med langt større Held, fra den Prøve, hvorved han skal lægge dette for Dagen. Denne saa naturlige Skaansel, som enhver retskaffen og human Mand i en saadan Stilling maa føle, skaffer sikkerlig manges en Stil et *Non cont.*, som efter sin Ufælselighed burde have Nul, og naar denne nu saaledes er bedømt mildere, maa man, for at det rette Forhold kan iagttages, hæve det Arbeide, som maaskee har tre eller

fire Synder mindre, men, hvis det uden Sammenligning med andre bedømtes, vilde kaldes maadeligt, til Characteren: *Haud*, som saaledes kommer til her endnu mere, end ved den mundtlige Examen er Tilfældet, at omfatte og betegne en stor Forskjellighed i Fremgang og Dygtighed. Den særdeles flinke Stilist kan saaledes ved en af de mange Tilfældigheder, som kunne have Indflydelse paa Udfaldet af en Stilprøve, være uheldig nok til ikke i Diebliffet at kunne besinde sig paa et Ords Genus, eller antage et Deponens for et Activum, og derved udelukkes fra *Laud*, og ved at faae næstbedste Character sættes han i Fremgang og Duelighed ved Siden af Den, der har skreven en Stil med mange, om Tankeløshed vidnende Feil, men dog skaanes for det fortjente *Non cont.*, fordi han ellers vilde sættes lige med en anden, der har et endnu større Forraad af Feil, men har faaet *Non cont.* istedet for det ham egentlig tilkommende *Nul*. Dette er og maa altid være Følgen, hvor man tillægger Characteren for et enkelt Fag en alt for stor Indflydelse. Censurerne ville da sjeldnere give den slette Character, og Bedømmelsen maa blive for mild. Lettelig indsees, at denne Mildhed maa virke skadeligt paa Gliden i Skolerne, da de sløvere Disciple trøste sig med, at Denne eller Hiin af deres forhenværende Kammerater, hvis Svaghed i Stilen var dem velbekjendt, og som stedsse fik strengere Charac-

terer for samme i Skolen, dog slap til et uventet *Haud*. Da nu daglig Erfaring lærer dem, at de dog ere en Deel bedre Stilister, end hine Heldige vare, saa stole de paa en lignende Lykke, og anvende altsaa rimelig ei den Flid, som de burde. Naar man derimod lod et Nul for Stilen ei udelukke fra den hele Examen, men kun have den Indvirkning paa Hovedcharacteren, som det har i ethvert andet Fag, da vilde de flettere Stile vel snarere bedømmes med den fortjente Strengthed, og de mange uejsomme Disciple og Forældre, som ere særdeles vel tilfredse med et *Haud*, vilde vækkes af deres Sikkerhed ved Frygten for et *Non cont.*, thi dette er almindelig erkjendt for en slet Charakter, medens *Haud*, saaledes som Bedømmelsen nu er, maa antages for ganske hæderlig.

Men, uagtet jeg anseer det for en, i Fortidens mere eensidige, og allene paa Latinen baserede Studeremaade grundet Fordom, som indrømmer den latinske Stil en saadan Overvægt, som om man lærte Sproget blot for at kunne skrive det, som om Færdighed i Stilen var Diemedet for al Grammatikstudium og for Læsningen af Forfatterne, da man dog snarere bør omvendt betragte Stiløvelserne, som Middel deels til at befæste og udvide Sprogkundskaben, og saaledes lette Disciplen Nydelsen af de gamle Glasfiker, deels til at opnaae mange af de Fordele, som tilsigtes ved al Underviisning; uagtet jeg ei kan andet end troe,

at det vilde være saare tilraadeligt, og endog bidrage til en heldigere Underviisning i latinisk Stiil i Skolerne, at et Nul i dette Fag ei udelukkede fra den hele Examen, saa er jeg dog langt fra at hylde deres Mening, som anser den Tid for spildt, som i Skolerne anvendes paa latinisk Stiil, eller dog holde for, at den med større Nytte kunde bruges til andre Kundskabsfag. Det er tværtimod min Overbeviisning, at denne Deel af Skoleunderviisningen bør holdes høit i Agt og Ære, da man ved at affkaffe eller indskrænke den vilde berøve sig et af de virksomste Midler til Ungdommens videnskabelige Uddannelse. Dersom den latiniske Stiil selv var Niemed og ei Middel til andre og høiere Niemedes Opnaaelse, da maatte man visseelig nu fælde en Fordømmelseedom over den i Skolerne, thi hvor ubetydelig og ringe er ikke den Brug, som siden i det academiske og i Embedslivet gjøres af den i Skolerne erhvervede Færdighed? Under Forberedelsen til Embedsexamen er den skriftlige Anvendelse af det latiniske Sprog nu meget indskrænket, og mange vægtige Stemmer hæve sig for dets fuldkomne Afskaffelse, og de Studerende, der som Embedsmænd kunne komme i den Nødvendighed at holde en latinisk Tale, ere saa faa, at man aldrig kunde falde paa for deres Skyld at vedligeholde og forsvare en Øvelse, som medtager Meget af Ungdommens Tid, dersom ei anden Hensigt havde dermed, end at den skulde erhverve sig en Fær-

dighed, som muligen ikke Een af Femhundrede blandt de unge Studerende siden kom til at anvende. Her have vi da atter et Beviis paa, hvor nødvendigt det er under al Talen om og Virken for Skolevæsenet at modstaae den practiske Retning af Tidsaanden, som overseer Underviisningens indre Virkning paa BARNETS og Ynglingens Aand, og fordrer, at der kun udenfra skal bibringes ham de Færdigheder og Kundskaber, som han i det borgerlige Samfunds Tjeneste snarest kan anvende. Det er fra denne Anskuelse af Underviisningens Væsen og Formaal, som nu synes temmelig almindelig, at mange Indvendinger imod, og Klager over det bestaaende Skolevæsen have deres Udspring, og saalænge denne Grundforskjellighed i Meningerne om hvad der i Skolerne, især de lærde, skal udrettes, endnu finder Sted, og saalænge det større Publicum erklærer sig til Fordeel for Dem, som ville, at der langt mere bør sees paa Underviisningens materielle, end formelle Nytte, saalænge maa Skolemanden finde sig i at see sig og sine Bestræbelser misfjendte, og omtalte med den enten haanende, eller fornemme, medlidende Tone, som i den senere Tid er saa hyppig.

Naar jeg da paastaar, at Underviisning og Ovelse i latinff Stiil, langt fra at indskrænkes, derimod bør haandhæves, og snarere, om Tiden tillod det, udvides i Skolerne, og at den bør ansees, som

en meget vigtig, integrerende Deel af den videnskabelige Ungdomsdannelse uagtet den ringe, practiske Anvendelighed af den vundne Færdighed og Dygtighed selv, da føler jeg fuldkommen, at jeg bør anføre Grundene for denne Paastand, og de væsentligste af disse ere følgende. Denne Øvelse bidrager særdeles meget til at befæste og udvide Kundskaben om det latinske Sprogs Grammatik, og altsaa til at formindske eller bortrydde de Hindringer, som Unglingen ellers vilde finde i at forstaae og fuldkommen nyde de classiske Forfattere, som ikke ere læste med ham i Skolen. Ingen vil nægte mig, at Disciplen ved skriftligen at anvende de grammaticalske Regler, langt bedre indprenter sig dem, og faaer et tydeligere Begreb om Ordenes og Sætningernes Forbindelse i det fremmede Sprog, end om han blot under Læsningen blev gjort opmærksom derpaa. Vist nok bør dette ingenlunde forsømmes, men hvad der paa denne Maade under Foredraget meddeles Disciplen, det modtager han i passiv Tilstand, og det sætter sjelden hans Sjæl i videre Virksomhed, og naar han ei ved Stillelæser føler Nødvendigheden i rigtigen at fatte og med Sikkerhed erindre de lærte Regler, saa glemmes disse snart, og have altsaa ikke den Virkning, de skulde have, at lette Læsningen i det fremmede Sprog. Saaledes maa man vel komme til det Resultat, at man skriver Latin, eller rettere at man skriftligen indøver Grammatiken

for at kunne læse Forfatterne, og ikke omvendt læser disse for at kunne skrive Sproget. Den almindelige Erkjendelse af den Sandhed, at man allerbedst lærer og indprenter sig et Sprogs Grammatik ved at anvende Reglerne i Stiiløvelser, er jo ogsaa Aarsagen, hvorfor man begynder disse allerede i anden Klasse (af hvis Disciple det dog vilde være den største Absurditet at forlange, at de skulde skrive et Sprog, hvis første Begyndelsesgrunde de nyligen have begyndt at lære), hvorfor man i mange tydske Skoler har indført græske Stiiløvelser, og hvorfor man overalt, hvor det er om grundig Indsigt i de levende Sprog at gjere, forbinder skriftlige Arbejder i samme med Læsningen. Ved denne Fordeel af de skriftlige Øvelser i fremmede Sprog behøver jeg saa meget mindre at dvæle længere, som der om samme neppe kan være afvigende Meninger mellem Dem, der, som practiske Skolemænd, kunne have Stemmeret om Sagen. Gavnlig bliver dog fornemmelig denne Øvelse ved dens formelle Virkning til Mandsevnernes Udvikling og Skærpselse, i det den giver den bedste Anledning til practisk Logik, og neder Ungdommen til Det, som de Fleste nedigst ville, til at bruge Gftertanke. Dersom det er den høiere, eller rettere, al Ungdoms Underviisnings store Opgave at uddanne og forædle Humaniteten eller det egentlig Menneskelige hos Mennesket: Fornuften og Sproget, da maa enhver Underviisningsgjenstand

have større eller mindre Værd, eftersom den mere eller mindre kan benyttes til at sætte Sjæle=Øvnerne hos Barnet og Unglingen i Virksomhed paa en Maade, som, i det den ikke fordrer mere af Disciplen, end man efter den ham tidligere bibragte Kundskab er berettiget til at vente af ham, tillige glæder og lænner ham ved Følelsen af stigende, aandelig Kraft, og i Forhold til som den mere eller mindre lærer ham at haandtere Sproget, og det i en Form, som da den tages af et i sin Tid helligt uddannet, men nu uddød Sprogmaal, har mere Regelmæssighed og Bestemthed, end det levende kan have. I begge disse Henseender maa man vel indrømme latinske Stilsøvelser en høi Grad af Vigtighed for Underviisningen, og man vilde ei have let ved at finde nogen anden Øvelse, som ganske kunde erstatte den; thi, dersom Modstanderne ville besraabe sig paa, at som Tænkeøvelse fortjener Matematik Fortrinet, og som Sprogøvelse de danske Arbejder, saavel mundtlige og skriftlige Oversættelser af fremmede Sprog i Dansk, som frie Udarbejdelser, da er jeg langt fra at ville negte, at ogsaa disse Underviisningsgjenstande og Øvelser ere i denne Henseende saare vigtige, men jeg vil kun bemærke hvad Matematik angaaer, at i hvor stærpende og øvende for Landsøvnerne denne Videnskab end er, saa ere de Gjenstande, med hvilke Disciplen sysselsættes ved den mathematisk og ved Sprog- og Stil=Underviisning,

faa forskjellige, at disse to Discipliner vel kunne sup-
 plere hinanden, men umuligen den ene træde i den
 andens Sted og gjøre den overflødig, og med Hensyn
 til dansk Underviisning, at Lethed og Færdighed i
 Modersmaalets Brug netop meget befordres ved det
 nysigtigere Bekjendtskab med latinsk Grammatik, som
 Stiiløvelserne foranledige. Dersom en Oversættelse
 fra eet Sprog til det andet skal lykkes, da maa jo ei
 allene det Sprog, hvori der oversættes, være grundig
 kjendt, men endnu mere det Sprog, hvorfra der over-
 sættes. Daglig Erfaring overbeviser om, at mang-
 foldige Feil, som indløbe i Disciplenes latinske Stile
 have deres Grund mindre i Mangel paa latinsk Sprog-
 kundskab, end i Usikkerhed i, og Uopmærksomhed paa
 Modersmaalets Grammatik. Meget naturlig opstaaer
 nemlig hos Barnet den Tanke, som vanskelig direct
 kan bekæmpes, og ofte spores endnu i de høiere Glas-
 ser, at Modersmaalet ikke behøver paa den Maade
 at læres, som det fremmede: Barnet har, saa længe
 det kan huske tilbage, udtrykt sig deri, det har med-
 deelt sig Andre, har forstaaet Andre, som talede det,
 og til alt Dette har det ei behovet Grammatik. Den
 første og nærmeste Hensigt, hvori Sprog læres, nemlig
 for at meddele sig Andre, synes her altsaa ikke at
 finde Sted. Det er kun den modnere Yngling, som
 efterhaanden indseer, at der ogsaa ved Modersmaalet
 er en Deel at lære, som den daglige Anvendelse i

Tale og Skrift ei giver Anledning til, og for hvis Skyld særskilt Underviisning og særskilte Øvelser ere nødvendige, men det er dog mere leilighedsviis og i Forbigaaende, at Disciplen bliver opmærksom paa Modersmaalets Giendommeligheder i Sætningens Dannelse og Forbindelse og paa dets Synonymik, og sædvanligst skeer det ved Sammenligning med et af de fremmede Sprog, i hvilke han samtidig undervises. Her viser sig da især den vigtige Fordeel ved latinske Stiilevelser, at de gjøre det til en uundgaaelig Nødvendighed for Disciplen at henvende den Opmærksomhed paa Modersmaalets grammaticalske Former og dets Synonymer, som han ellers som oftest vilde ansee for overflødig. Vil han træffe den rigtige Oversættelse af de danske Verber: "at opmuntre, friste, erfare" da maa han have lagt Mærke til disse Ord's forskjellige Betydninger for at vide, om han skal i Latinen vælge *exhilarare* eller *hortari*, *tentare* eller *pati*, *comperire* eller *experiri*. Man vil vel indvende mig, at alt Sligt maa forekomme i de danske Sprog-timer, da Læsningen af de danske Classiker nødvendig maa foranledige saadanne Bemærkninger, men der bliver altid stor Forskiel mellem Det, som leilighedsviis bibringes, og da opfattes og beholdes af den mere opvakte og opmærksomme Discipel, og derimod glemmes af Mange, og Det, som Enhver er nedt til at erindre og anvende, ifald hans Arbeide nogenlunde skal lykkes.

Endelig medføre de latinske Stiiløvelser den Fordeel, at de give Leilighed til at vedligeholde Disciplens Bekjendtskab med de Stilearter, som paa den Tid just ikke læses i Classen. Hovedarterne af prosaisk Foredrag, med hvilke Disciplene ved Læsningen af Classikerne efterhaanden blive gjort bekjendte, ere det historiske, rhetoriske og philosophiske, hvortil undertiden føies det epistolariske, men Enhver veed, hvor let Det træder hos Ungdommen tilbage i Dunkelhed, eller endog glemmes, som ikke bestandig øves. Efter hver længere Ferie, eller temporær Afbrydelse af et enkelt Fag vil man kunne bemærke, hvor Meget der er deels glemt, deels bleven saa usikkert og dunkelt i Disciplens Kundskab, at det ingenlunde er paa rede Haand for ham, og da Tiden nu ikke tillader samtidsen at læse Forfatterne i mere end to af disse Stilearter, saa er det en ikke ringe Fordeel, at man ved at vælge Opgaverne til latinsk Stiil af det Slags Foredrag, som for Tiden hviler ved den mundtlige Underviisning, har det i sin Magt deels at vedligeholde, deels udvide og foreøge Bekjendtskabet ogsaa med dette. Saaledes vil det i fjerde Klasse ofte være Tilfældet, at historisk Læsning i længere Tid maa opsættes, fordi Tiden nu maa anvendes paa Digtere og de mere vanskelige Prosaiske, og fordi Historiefriverne for det meste have sysselsat Disciplene i de lavere Classer. Passende vælges da historiske Opgaver til Stiiløvelser, medens

man læser Taler eller Breve, eller omvendt opgives Stykker af det afhandlende eller rhetoriske Foredrag, medens man læser Historieskriverne. Ogsaa af den Grund vil enhver Skolemand, som med Iver og Interessee arbejder i sit Kald nødigere undvære de latinske Stiiløvelser, at der ei lettelig gives noget andet Skolearbejde, som lægger Disciplens hele aandelige Giendommelighed saa klart frem for Læreren's Blik, som dette, og netop ved denne næiagtigere Kundskab letter ham sit Arbejde med og for Ungdommen. Skal Læreren's Bestræbelser stifte den tilsigtede Nytte, forudsættes det vist nok, at han kjender hver enkelt Discipels Individualitet, thi kun da, naar han har bemærket, hvilken af Sjæle-Gyverne, der hos Discipulen er den lettest og hurtigst virkende, og hvilke der ere de svagere, vil han kunne bære den tilberlige Omsorg for, at ikke hiin for meget anvendes, og disse forsømmes, da det følger af Sagens Natur, at Discipulen sig selv overladt, helst bruger den Gyve, som hos ham er den dominerende, og derimod er mindre villig til at anstrenge dem, der, fordi de hos ham ere svagere, ikke gjøre ham den Tjeneste, som hiin, og derfor let forekomme ham mindre vigtige og nødvendige. Dette nærmere Kjendskab til Discipulen erhverves nu unegtelig allerbedst ved at gjennemlæse og bedømme hans skriftlige Arbejder, og især den latinske Stiil. Man har sagt, og uden Tvivl med Rette, at et Menneskes

Character og hele Mandsbretning fremlyser af hans Breve. Saalænge Brevskriveren er ung, og endnu ikke i en saadan Stilling, at han finder det nødvendigt at lægge Skjul paa sine Følelser, vil man sædvanlig finde Bemærkningen grundet, men med lige saa stor Ret troer jeg, at dette kan siges om hans skriftlige Udarbejdelser. Det rolige, sindige Overlæg, som er i Stand til at samle og fæste Tankerne, den naturlige, rigtige Smag, som leder til at vælge de passende Udtryk og Bendinger vil lettelig spores i en latinsk Stil, men ligesaa meget ogsaa den hurtige, letsindige og overfladiske Udførelse, som ei tager sig Tid til at betænke og veie Udtrykkene, og derfor heller ikke sandser de finere Forskjelligheder mellem dem. Den skjædeslæse og ligegyldige Discipel, som i Førstningen *semper eadem oberrat chorda*, vil ved den latinske Stil mere, end ved de fleste andre af sine Arbejder blive opmærksom paa sin Feil, og føle Nødvendigheden i at aflægge den, som Betingelse for hans heldigere Fremgang. Just denne Omstændighed giver Stilsundervisningen foreget Interesse, at det her endnu mere end ellers, kommer an paa Discipelen selv, om hans Arbejde skal lykkes, eller ikke. Et naturligt Anlæg ogsaa her hjælper særdeles meget, vil Jungen negte, men Erfaring lærer, at selv middelmaadige Hoveder, naar de kun ei ere ganske blottede for Sprogstands, kunne ved Opmærksomhed, Flid og rolig, sindig

Eftertænke bringe det til at skrive en latinſk Stil, ſom er fri for grove, grammaticalſke Feil, og at Stilen ſædvanlig lykkes for Discipulen netop i ſamme Forhold, hvori han anvender hine Egenſkaber. Derved bliver denne Øvelse ſaa lænnende for Discipulen, ſom for Læreren. Dommen om, hvorvidt den latinſke Stil bør anſees, ſom en vigtig integrerende Deel af den lærde Skoleunderviisning, eller ſom overflødig, unyttig Tidſpilde, der ſnareſt muligt bør affkaffes, vil altid beroe paa den Foreſtilling, man gjør ſig om Niemedet, hvori denne Øvelse anſtilles i Skolerne.

Antages det, at man virkelig har til Hensigt at bringe Fleerheden af Disciplene til at ſkrive en flydende og ægte latinſk Stil, da maa man med Hr. Hage ſele ſig overbeviiſt om, at den Tid, der anvendes paa latinſk Stil i Skolerne, næſten er ganſke tabt for Ungdommen, thi man vil ei kunne negte, at blandt flere Tusinde kommer neppe en Gneſte til at ſkrive ciceroniſk Latin, og ogſaa deres Antal bliver kun lidet, ſom ved Univerſitetet fortsætte den i Skolen begyndte Øvelse, og komme til med nogenlunde Væthed at fremſætte mundtlig eller ſkriftlig deres Tanker i det fremmede, os ſaa fjernt liggende Tungemaal. Gjør man det derimod til diſſe Øvelſers egentlige Hensigt (og dette troer jeg man bør) at ſkærpe og styrke Mands-evnerne, og tilveiebringe den mere grundige og ſikre Indſigt i det latinſke Sprog, ſom gjør, at baade den

gamle romerske Litteratur, og den hele Latinskrivende Middelaalder og nyere Tid aabnes for den til høiere videnskabelig Uddannelse bestemte Ungling, da er det min fulde Overbeviisning, at dette Viemed kan og bør naaes i Skolerne, og at Flid og Opmærksomhed bidrage her endnu mere og kjendeligere end i andre Underviisningsfag til at lette og bane Veien for Disciplen.

Om Stipendier og Fripladser i Skolerne.

Om disse yttres Hr. Hage sig (P. 25 og 26) saaledes, at man seer, at han er fuldkommen enig med næsten alle Dem, der offentlig have fremsat deres Tanker om det lærde Skolevæsen, i det han holder for, at de ere, om ikke just aldeles unødvendige, dog alt for rigelige. Allerede denne Enighed mellem de Dømmende maa opvække nogen Mistanke om, at Sagen i Almindelighed ikke betragtes fra de flere Sider, fra hvilke den bør sees, men at man forsømmer at veie Grundene, som kunne anføres for den modsatte Mening. Vel erklærer et gammelt Sagn Folkets Stemme for at være Guds, o: Sandhedens Stemme, men skal den være dette, maa man dog først være overbevist om, at hvad der saaledes udgives for Folkets Stemme, ogsaa virkelig er det, at det er den Anskuelse af en Sag, som de Fleste af den dannede og tænkende Deel af Folket hylder, og ei den blotte

Gjenklang af visse med Tidens øvrige Mandsretning stemmende Forestillinger, som ved ideligen at fremføres og dristigen at udgives for uomtvistelige Sandheder, tilsidst ogsaa gjælde derfor hos Mængden, der altid hellere antager en Mening efter Autoritet, end undersøger og prøver den. I nærværende Tilfælde vil man finde, at Meningen om Stipendiens Uuødvendighed og Skadelighed fornemmelig er grundet paa de herskende Forestillinger, at de Studerendes Antal er for stort, og at Mange lokkes til at studere ved de rigelige Stipendier. Den første af disse Paastande er, naar den saa kort og almindelig fremsættes, i det mindste store Tvivl underkastet, og den anden er aabenbar falsk. Det store Antal af Studerende er dog i og for sig selv ikke at ansee for et Onde, naar man ei tillige antager, at de Fleste, eller dog Mange af dem komme slet forberedede til Universitetet, og forlade dette igjen slet underviste, og at Staten dog havde den Forpligtelse at forserge alle slige maadelige Subjecter. Man kunde med Føie klage over, at de Studerende bleve slet underviste ved Skolerne og Universitetet, hvis dette beviisligen var Tilfældet, men ei over deres for store Mængde; thi, dersom Disciplen og Studenten er tilbørlig underviist, og har tilbørlig benyttet Underviisningen, da vil han ei lettelig falde sig selv eller det Offentlige til Byrde, men finde sit Udkomme i eller uden for Embede, i eller uden for Fædrelandet. At det Onde,

som unegtelig eksisterer, og hvorover der klages, langt mere er grundet i de Studerendes Beskaffenhed, end i deres for store Antal, vil blive indlysende ved et Exempel. Vi ville nemlig antage, at der i eet Aar anmeldes omtrent 200 Dimittendere til Examen artium, og man hører da den aarlig gjentagne Beflagelse over den Mængde Studenterne, om det endog skulde befindes, at 150 af disse vare vel forberedede, modne og dygtige til at modtage den høiere Underviisning, som Universtitetet tilbyder. Et andet Aar anmeldes maaskee neppe 100 Dimittendere, og da var, efter de Høirestedes Mening Alt i sin Orden, om endog maaskee neppe 30 fyldestgjorde Examinatorerne. Jeg negter ikke, at et saadant Forhold mellem de gode og flette Studerendes Tal just ikke er sandsynligt, men her var det mig kun om at gjøre at vise, at man neppe har Ret i at holde sig saa ganske ubetinget til det Ydre, til Tallet, men hellere burde sege Roden til det Onde noget dybere, i Underviisningens mindre hensigtsmæssige Beskaffenhed, og især i den Vanskelighed, det har, at indrette Examen artium saaledes, at de virkelig Umodne ved den kunne udelukkes fra academisk Vorgerret. Fremfor alt maa man nok opgive den Tanke, at den unge Studerende ved at blive videnskabelig dannet, og erhverve sig Duellighed til at være Statens Tjener, ogsaa har faaet gyldigt Krav paa at ansættes i dens Tjeneste. At Mængden af Mennesker vil have

Ondt ved at forlade en saa almindelig, saa rodfæstet, og Selvfjerligheden saa smigrende Forestilling, som den, at man studerer for at faae Embede, og at man ved at bestaae i en Embedsøramen erhverver sig Ret til at befordres, dette indrømmer jeg, men troer tillige, at en upartist og grundig Undersøgelse vil lede til det Resultat, at den videnskabelige Dannelse, som Skolerne og Universitetet giver, rigtigere maa ansees som en Velgjerning, som Staten beviser den Enkelte, og ved hvilken denne sættes i Stand til, hvorledes end de udbortes Omstændigheder seie sig, lettere og sikkrere at finde sit Udkomme, end han ellers kunde, end som en Fortjeneste, som den Studerende indlægger sig af Staten, og for hvilken han forlanger Ansættelse i dens Tjeneste, som Løn. Saaledes maa der i det mindste opstaae Tvivl om det Grundede i den Paa-stand, at de Studerendes Antal er uforholdsmæssig stort, men langt eiensynligere lader det sig godtgjøre, at ikke ret Mange kunne ved Stipendierne lokkes til at studere. Den store Mængde Privatister og de fra de meget freqventerede kjøbenhavnske Instituter Dimitte- rede maae jo aldeles fraregnes, da ingen af disse nyde Stipendier: af Skolerne ere mange saa fattige paa Legata, at de ei kunne tilbyde trængende Disciple nogen saa klæffelig Pengeunderstøttelse, at denne kunde friste Nogen til at studere, og der bliver altsaa kun nogle saa, rigt doterede Skoler tilbage, ved hvilke

det kunde tænkes rimeligt, at Haabet om at oppebære nogle af disse Stipendier kunde bevæge en og anden til at studere, som maaskee ellers havde valgt en anden, for ham mere passende Levevei. Snarere vil jeg troe, at Forældre ved Haabet om at skaffe deres Sønner slike Stipendier, undertiden bestemmes til at sætte dem hellere i en saadan rigere doteret Skole, end i en anden, men i dette Tilfælde kan det da ikke siges, at Stipendierne have forledet Forældrene til at lade deres Sønner studere, men kun at de have bestemt dem til at give een Skole Fortrin for en anden, og dette har da ingen Indflydelse paa at forøge Antallet af Studerende i det Hele, men bevirke kun, at der fra den rigere doterede Skole maaskee dimitteres nogle faa flere, og fra den fattigere færre, end ellers vilde være Tilfældet. Naar Alt dette tages i Betragtning, vil man vel tilstaae, at Stipendier i denne Henseende umuligen kunne være skadelige. Af det i senere Aar sædvanlige Antal af 200 Dmitterede vil jeg troe, at man, dersom en saadan Undersøgelse kunde anstilles, neppe vilde finde fem fra de faa rigere Skoler, som ved Stipendierne ere loffede til at studere, og da Nogle af disse sandsynligen maae regnes blandt de bedre Studerende, saa bliver den Skade, som Stipendierne, fra denne Side betragtede, maaskee gjøre, saa ubetydelig i Sammenligning med det Gode, de bevirke, at den slet ikke bør komme i

Betragtning. Vel er det muligt, at min Dom i denne Sag ikke er ganske upartisk; thi, da Bordingborg Skole er en af dem, som ere flettest udskyrede ved Privates Godgjærenhed, og Fleerheden af dens Disciple ere trængende til Understøttelse, saa er det ikke forunderligt, om de Grunde, som tale for Stipendiens Nødvendighed have fremstillet sig for mig med større Klarhed og Kraft, end Grundene mod samme, uagtet jeg har bestræbt mig for med muligste Upartiskhed at veie ogsaa disse. Men da De, som ansee Stipendier for skadelige, vist nok have havt for Die enten enkelte af de rigt doterede Skoler, eller Hovedstaden, og da man fra de fleste Forældres oeconomiske Stilling i denne, ingenlunde kan gjøre en rigtig Slutning til den Grad af Velstand eller Armød, som hersker i mange Provinds egne, saa er det vist ikke af Reien, at der undertiden høres en Stemme, som lyder noget afvigende fra den almindelige. For Forældrene er det i Almindelighed mindre bekosteligt at underholde deres Sønner ved Skolen, end ved Universitetet, og den største Vanskelighed viser sig derfor, naar den ene Søn skal dimitteres, og hans Forsyning og Underholdning i Hovedstaden skal bestrides af Faderen paa samme Tid, da maaskee een eller flere yngre Sønner holdes ved Skolen. Af denne Grund synes det at være den allerrigtigste Brug af Stipendier, at henlægge dem enten ganske, eller for største Delen, som

Oplag til Universitetet, og al tænkelig Misbrug af Stipendier vilde forekommes ved en Bestemmelse, at ingen sinde mere, end en vis Deel, f. Ex. den fjerde Deel af et Stipendium, maatte udbetales til Stipendiatens Forældre, medens han gik i Skolen, og endda kun i det Tilfælde, at en saadan Udbetaling beviislig var nødvendig for at skaffe Disciplen Skolebøger eller andre Livets Fornødenheder. Naar da under særdeles Omstændigheder en større Udbetaling maatte synes nødvendig, da vilde Directionens Tilladelse dertil være at indhente. De andre tre Fjerdedele maatte altid oplægges, og hvor Veilighed gaves, gjøres frugtbringende ved at indsættes i nærmeste Sparekasse. Den almindelige Mening om Stipendiers Skadelighed for saavidt de lokke Dem til at studere, som intet naturligt Kald have dertil, maa da vel, i Følge det oven Anførte, anses som ugrundet, og istedet for at ønske deres Indskrænkning maatte man snarere, om muligt, forøge dem, naturligviis under den Forudsætning, at de bleve samvittighedsfuldt uddeelte, og næsten udelukkende henlagte til Naret efter Dimissionen. Ganske anderledes forholder det sig med Gratispladserne, eller fri Underviisning, thi, som Sagerne nu staae, finder megen Misbrug Sted med disse, og neppe vil denne kunne forebygges uden ved forandrede Lovbestemmelser. Skolepengene ere ansatte saa lavt, at det i de allerfleste Tilfælde maa antages

som afgjort Sag, at de Forældre, som, naaget de ere bosatte i samme By, og altsaa ei have at betale for deres Søners Kost og Logis, dog ikke kunne udrede Skolepengene, allerede derved burde affrækkes fra at bestemme dem til Studeringer, naar de ei havde ganske fortrinlige Anlæg. Aldeles fattige Guder, eller meget usormuende Fædre af Haandværksstanden synes derfor at være de eneste af indenbyes Boende, som nogenstunde burde bringes i Forslag til at faae deres Søner frit underviste. For udenbyes Forældre blive Beføstningerne ved at holde deres Søner til Studeringer, saa betydelig foregedede, at Billighed fordrer, at Fritagelse for Skolepenge langt snarere tilstaaes dem, om de end ellers ere i noget bedre udvortes Bilskaar end de indenbyes. Det, som man derfor i den nu for det lærde Skolevæsen gjeldende Lovgivning kunde ønske forandret, er §§. 73 og 78 i Forordningen af 7de Novbr. 1809. Den første af disse fastsætter et Maximum af Gratistpladser, som synes beregnet paa en langt større Fregventis i Skolerne, end de fleste nu have, eller letteligen faae. Naar der i denne S. siges: "at det høieste Antal af Disciple, som nyde fri Underviisning, skal i Metropolitanskolen være 40, i hver af de andre Cathedralsskoler 30, og i de øvrige fuldstændige Skoler 20," da har Meningen vel ikke været, at det hele Antal af Fripladser altid skulde bortgives, men kun at fastsætte en Grændse, som ei

maatte overskrides, men i Praxis har det dog vel de fleste Steder været Tilfældet, at alle Pladser have været besatte. Hvor mange Fripladser, der ved hvert Skoleaars Begyndelse ere ledige, bliver let bekendt, og naar Forældrene da fremlægge de anordnede Attester for deres Trang, og Skolens Lærere finde Drengen, for hvem dette Beneficium søges, vel oplagt og flittig, da bliver der for Rector ei andet at gjøre end at indstille Sagen til Directionens Approbation, som i Regelen ei udebliver. Den Lethed, med hvilken Fripladser saaledes opnaaes, fordi der er for mange af dem, opvækker da Duffet og Haabet om paa denne Maade at begunstiges, hos mange Forældre, som vist aldrig vilde tænke paa at uddrage sig denne Udgift, naar de ei af Erfaring vidste, hvor let det lader sig gjøre, og naar de ei sammenlignede deres egne udvortes Vilkaar og Stilling med andre Forældres, som havde opnaaet Gratistpladser for deres Sønner, og da fandt sig selv lige saa trængende og lige saa berettigede, som hine. Uagtet dette Beneficium da ueegtelig meget misbruges ved at bortgives til Saadanne, som langt fra ikke i egentlig Forstand kunne kaldes trængende, saa vilde man dog gjøre Uret i at antage, at det staaer enten i Rectorernes eller i Directionens Magt at forekomme slige Misbrug, thi dette kunne de ikke uden ved at handle vilkaarligen, og sætte sig selv over Loven, og da var

Suren værre end Sygdommen. At Skolerne lide saa betydeligt Tab i Indtægter ved Misbrugen af dette Beneficium, dertil maa Grunden søges deels i den herskende, men ingenlunde priselige Tænkemaade, som gjer, at man gjerne kaster al Byrde fra sig paa det Offentlige, og aldeles ikke forbinder nogen Bane med at være, uden høieste virkelige, ikke indbildte Nød, Almisselem af Staten (dette Navn kan vel gives hver den, som uden Nødvendighed lader sig pensionere eller paa anden Maade understøtte af det Offentlige), deels i Lovgivningens Bestemmelse, som unegtelig har megen Indflydelse paa at modificere Publikums Anskuelser. Tabet for Skolecasserne bliver saa meget føleligere, naar Freqventsen af Disciple slet ikke mere staaer i noget passende Forhold til de bevilgede Fripladser. Saaledes gives der nu sikkerlig flere Skoler, hvor mere end Halvdelen af Disciplene have fri Underviisning, og der kunde vel ogsaa være dem, der have flere Fripladser, end Disciple, og dobbelt paafaldende maa et saadant Misforhold blive paa en Tid, da det dog almindelig erkjendes, at det med Hensyn til Statens Interesse ingenlunde er fornødent at opmuntre Folk til at studere. Den naturligste og sikreste Maade at raade Bod dette Onde vilde det nok være, om Bestemmelsen i Forordningen §. 73 blev forandret saaledes, at Fripladserne ei maatte overstige en tredie Deel af det hele Antal af

Disciple, og at Undtagelse kun fandt Sted i det Tilfælde, at en fortrinlig begavet Discipel, som var Søn af aldeles fattige Forældre, optoges i Skolen i Løbet af Aaret, og der ei før næste Skoleaars Begyndelse blev en Friplads ledig. Efter Det, som ovenfor er berørt, at mangen en Fader, som vel kan udrede Skolepengene, dog høiligen kan behøve et ikke alt for ringe Dplag for sin Søn til hans Dimission og det første Aar efter samme, kunde man ogsaa ønske en Forandring i Forordningen S. 78. Denne fastsætter nemlig, at det første Beneficium, som tildeles en Discipel, er fri Underviisning, og at det siden skal beroe paa hans egen Flid, Fremgang og sædelige Opførsel, om han skal nyde Stipendium, og gaae frem fra dets ringere til de høiere Grader. Heraf følger da, at Stipendier ei kunne tillægges Andre, end Dem, som først have havt fri Underviisning, og dette bevirker, at Rector ei sjældent fristes til at anbefale til Gratistpladser saadanne Disciple, hvis Forældre vel kunne betale Skolepengene, fordi han kun under den Betingelse kan forhjælpe dem til Stipendier, og derved til et Dplag. I mine Tanker var det langt hensigtsmæssigere, at Gratistpladserne og Stipendierne kunde bortgives uafhængige af hinanden, saa at, ligesom der gives Gratister, som ei ere Stipendiater, maatte der ogsaa kunne findes Stipendiater, som ikke ere Gratister. Sagtens vil man gjøre mig

den Indvending, at man i dette Tilfælde skjenkede Disciplen en Gave med den ene Haand, og tog den fra ham med den anden, men herimod maa det dog bemærkes, at, dersom Stipendiaten var Sen af meget trængende Forældre, da var han naturligtvis i Forveien bleven Gratist, og dersom Forældrene, uden egentlig at være formuende, dog vare i noget bedre Vilkaar, da var det høist billigt, at de vedbleve at betale den ringe aarlige Summa for hans Underviisning, som Skolen forlanger, uagtet man tillige erkjendte, at han i Tiden ved Universitetet vel kunde behøve nogen Hjælp af det Offentlige, og at denne ene kunde blive ham til Deel ved at tillægge ham Stipendium til Dplag. Dette maae jo desuden anses, som Disciplens Giendom, hvorimod Skolepengene, som billigt, udredes af Forældrene.

Om Bestyrelsen af de lærde Skoler.

Om denne, vist nok vigtige Sag yttre Hr. Hage sig Pag. 20 saaledes: "Skoleregimentet synes ikke meget passende, især stemmer det kun lidet med vor Tid, der i Stort og i Smaat ikke godt finder sig i, at Alt beroer paa Gens Villie. Rector er i vore Skoler uindskrænket Regent: selv om alle Lærere ere af anden Mening, kan han dimittere hvem han vil, og ligeledes omflytte fra Klasse til Klasse." Disse Ord indeholde en stærk Opfordring til at tage Tingen

i Dieshyn ogsaa fra den modsatte Side. Det Første, som maa falde i Tankerne ved at læse dem, er deels at man i Ting af saadan Vigtighed, som Skolevæsenets rigtige Organisation, mere maa see paa hvad der tjener til vor Tids eget Vel, end paa hvad den, i sin ikke sjelden exalterede Stemning troer at kunne mere, eller mindre godt finde sig i, og deels at de Allerfleste, som ikke ville, at Alt skal beroe paa Gens Villie, finde sig til Forundring godt deri fra det Dieblit, at de selv ere denne Gne; men med slige Modbemærkninger ere vi endnu ikke komne Spørgsmaalets Besvarelse nærmere. Heller vil jeg derfor beraabe mig paa en, i mine Tanker, her Meget afgjørende Erfaring, der er saa ny, at det vel maa vække Forundring, at den ei er falden Forfatteren ind, da han nedskrev ovenstaaende Ord. Prøven med et aristokratisk Skoleregiment er, som bekjendt, allerede anstillet, men mislykkedes aldeles, ligesom det, i Følge Sagens Natur, ikke uden under meget sjeldne, heldige Omstændigheder, dem man ei kan eller bør gjøre Regning paa, vil kunne have gavnlige Følger. Ved Skolereformens Indførelse i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede blev i Kjøbenhavn, Christiania og Odense Skoler oprettet et Skoleraad, bestaaende af samtlige Overlærere, som holdt ugentlige Forsamlinger, hvori alle tagne Beslutninger protocolleredes, og Alt skulde gaae meget formelt og juridisk til, men,

saavidt jeg veed, har denne Indretning intetsteds den forventede gode Frugt, og den Erfaring jeg selv, som Secretair i et af disse Skoleraad, har havt Leilighed til at gjøre, bestyrker mig i den Overbeviisning, at man handlede saare viseligt i at lade disse Skoleraad ophøre, og ikke efterligne dem ved de sildigere reformerede Skoler. Jeg miskjender ingenlunde de gode Følger, det maa have, at Rector raadfører sig med sine Colleger om alle, i nogen Henseende vigtige Forandringer og Begivenheder, som kunne indtræffe, men hvor Forholdet mellem en Skoles Lærere er, som det bør være, der vil en saadan frivillig Raadsførsel om Det, som er Alles vigtigste Muliggende, med hvilket de dagligen syse, og om hvilket de daglig ved deres Medde paa Skolen, have Leilighed til at tale, ikke kunne udeblive, og Rector vil ved slike Samtaler med sine Medlærere ofte finde sig foranledigede til at modificere sine egne Anskuelser, og forandre mangen en Beslutning, som han hidtil, fordi han muligen kun betragtede en Gjenstand fra den ene Side, ansaae for rigtig. Desuden ere de maanedlige Forsamlinger af Lærerne vel fornemmelig anordnede i den Hensigt, at de der skulle overveie hvad der kan tjene til Skolens Tarv, og at den enkelte Lærer der kan gjøre saadanne Forslag til Forbedringer, som fortjene at iværksættes, men hidtil have undgaaet Rectors Opmærksomhed. Saaledes gaaer det sandsynlig ogsaa til ved de fleste

Skoler, men alle disse Fordele ved en venstabelig, collegialst Behandling af Skolens Anliggender vilde tabes, og som oftest give Plads for et af de sterke og farligste Under, gjensidigt Drillerie og Splid, fra det Dieblif af, da Deeltagelsen i Styrelsen ei var grundet paa Fortrolighed og Venstabelighed mellem Lærerne, men paa Esvang. Ingen, end ikke de omstændeligste og klogest udtænkte Skolelove vilde kunne forebygge dette, thi de Tilfælde, i hvilke Bestyreren, især af en større Skole, maa bruge sin Autoritet, ere af saa forskjellig Natur og maa, fornemmelig naar de ere af disciplinærisk Bestaaffenhed, behandles og bedømmes paa en saa speciel Maade efter de indtrufne Omstændigheder og de Paagjældendes Personlighed, at alle almindelige Skolelove og tidligere Bestemmelser maae blive i det Enkelte uanvendelige. Det Meste maa dog altid overlades til en tilsyneladende vilkaarlig Afgjærelse, det er til en saadan, som er saa nøie, som muligt, afpasset efter Omstændigheder og Personlighed, men Meningerne om, hvorvidt den tagne Beslutning i hvert enkelt Tilfælde var den hensigtsmæssigste, vilde i et Skoleraad altid blive meget deelte, og dersom de fleste Stemmer lovmæssigen skulde gjælde, da kunde det jo tænkes, at Rector saae sig overstemt, og kom i den Nødvendighed at maatte udføre en Forholdsregel, der ganske stred mod hans egen Overbeviisning. Skulde en saadan deelt Bestyrelse findes tilraadelig, da maatte

Deeltagelsen i samme dog vel indskrænke sig til de egentlige, faste Lærere, da de blot temporære, de Candidater, som kun i nogle faa Aar ere ansatte ved Skolen, umuligen kunne antages at have hverken den Interesse for dens Lære, eller den Erfaring og Indsigt, som kunde gjøre deres Stemme lige vægtig med de ældres, ved mange Aars Virksomhed til Skolen bundne Læreres. Bedst troer jeg, der sørges for Ungdommens og Underviisningens Vel ved den nu bestaaende Form af Skolebestyrelsen. Rigtigen bemærker Hr. Sage, at de hyppigste Anledninger til Dissens mellem Lærere nu gives ved Bestemmelsen af Disciplenes Modenhed til Dimission, og til Opflytning fra den ene Klasse til den anden; men, naar han yttre, at Lærernes Ret til at protestere mod begge Dele er saa godt, som Intet, da kan jeg, hvad Dimissionen angaaer, ei være af samme Mening. Jeg antager nemlig, at den Protest, som Lærerne ere berettigede til at gjøre mod en Candidats Dimission ei blot indføres i en Protocol, som derpaa henlægges, men at den indsendes til høiere Steder, thi ellers blev den rigtig nok en ganske unyttig Formalitet. Kommer Protesten derimod til Directionens Kundskab, og det flere Gange indtræffer ved samme Skole, at de andre Lærere troe sig i den Nødvendighed at bevidne, at de ei have været enige med Rector om en Discipels Modenhed til at dimitteres, da maa allerede Dette vække

en uforbeholdelig Opinion om Rectors Svaghed i at give efter for Forældres og Disciples ufornuftige Onsker. I øvrigt vil jo allerede Udfaldet af Examen artium afgive et vigtigt Criterium til derefter at dømme mellem Rector, og hans protesterende Colleger, men vist nok maa man i dette, som i de fleste andre Tilfælde, søge den sikreste Garantie i Rectors Tænkesmaaede, i hans Samvittighedsfuldhed, og Agtelse for det fornuftige Publikums Dom. Hvad angaaer Opflytningen fra Klasse til Klasse, da have Afviigelserne i Lærernes Meninger herom vel som oftest deres Grund deri, at Nogle tænke sig et bestemt Maal af Kundskab, som Discipelen skal have opnaaet i de enkelte Fag for at kunne opflyttes, Andre derimod mene, at man rigtigere tager Hensyn til hans Forstands Modenhed og Udvikling i det Hele. Betænk vi hvor meget vilkaarligt der nødvendig maa være i enhver Bestemmelse af den Kundskab, som en Discipel maa have erhvervet for at kunne opflyttes i en høiere Klasse, i det den ene Lærer vil gjøre strengere, den anden mildere Fordringer; erindre vi endvidere, at det i Følge den menneskelige Aands Natur, i Følge Lovene for dens Udvikling, og de mange særegne Omstændigheder, af hvilke denne er betinget, nødvendig maa henhøre blandt de meget sjældne Tilfælde, at en Discipel skulde til et bestemt angivet Tidspunkt have gjort en aldeles lige tilfredsstillende Fremgang i hvert

enkelt Underviisningsfag, saa indsees det, hvor let en Lærer paa Grund af, at Discipelen just i hans Fag ei ganske har gjort ham fyldest, kan troe sig forpligtet til at modsætte sig hans Opfytning, og man vil da snarere blive tilbøielig til at give Dem Ret, som i ellers tvivlsomme Tilfælde lade Disciplens Nands Modenhed i det Hele gjere Udslaget. Det er dog den, som begrundet Formodningen om, at han vil kunne fatte og benytte den høiere og strengere Underviisningsmaade, som i den høiere Klasse følges, og dersom han kan det, hvorom, efter Sagens Natur, vistnok aldrig nogen mathematisk, men kun moralsk Visdom kan have, da kan det neppe ansees for rigtigt at lade ham, i det mindste endnu i et halvt Aar noies med den lavere Classes mere barnlige, og for ham altsaa for lette Underviisning, kun fordi han maaskee i enkelte Fag ei ganske har naaet det Omfang og den Sikkerhed i sin Kundskab, som man kunde ønske. Det er en Selvfølge, at Meget i dette Tilfælde maa beroe derpaa, om det er de mere eller mindre vigtige Fag, hvori han staaer tilbage, og om det er mere eller mindre sandsynligt, at han, efterat være opflettet, endnu ved egen Flid eller Andres Hjælp vil kunne indhente det i de enkelte Fag Forsømte. Unegtelig maa Udfaldet af Examen, som Maalestof for Disciplens Kundskab og Dygtighed, altid være et vigtigt Moment til at bestemme hans Opfytning, men enhver

erfaren Skolemand veed, at det ei kan være det Gneste, som her kommer i Betragtning, men at der tillige maa tages Hensyn paa hans Forstands Modenhed og Alder, og hvor man i tvivlsomme Tilfælde lader disse gjøre Udslaget, der vil Meningsforskjelligheden om Disciplenes Modenhed til Opfytning sikkerlig være langt sjeldnere, end der, hvor den enkelte Lærer udelukkende seer paa den Fremgang, de have gjort i hans Fag. Signelser, naar de ere vel valgte, tjene ofte til at sætte en Gjenstand i et klarere Lys, men dette skeer undertiden paa Sandhedens Bekostning, i det man lettelig fristes til at ansee Eigheden for fuldstændig, eller dog udvider den langt mere, end man er berettiget til. I Særdeleshed vil Dette være at befrygte, naar en Signelse ved hyppig Anvendelse er bleven ligesom statariff om en Materie, saa at man tilsidst glemmer det Billedlige. Saaledes er Intet almindeligere end at sammenligne et Barns Opdragelse og en Ynglings videnskabelige Uddannelse med Opførelsen af en Bygning, men, skjøndt det er unegteligt, at begge disse Arbejder frembyde adskillige Eigheds-punkter, maa det dog heller ikke oversees, at Uoverensstemmelseerne ikke ere faa, som det maa være overalt, hvor en legemlig og en aandelig Operation sammenlignes. Det kan vel ei betvivles, at mange Fordomme og Bildfarelser om Opdragelsens og Undervisningens Natur udbredes og bestyrkes ved Misfor-

staaelse og Misbrug af denne Eignelse. Et Par Exempler ville opløse det. Enhver Bygning kan tilendebringes, og dette bør sædvanlig skee i saa kort Tid som muligt: fra den Tid af skal den blot holdes tilberlig vedlige og ei opføres videre i Hviden. Ganske forskjelligt er det med Opdragelse og Underviisning, som jo egentlig aldrig kan siges fuldendt for Den, som opdrages og undervises, men kun kaldes saa med Hensyn til de Personer og Midler, ved hvilke han hidtil er bleven opdragen og underviist, og som, naar deres Virksomhed ophører, give Plads for andre dueligere og kraftigere. Beshynderligt skulde det dog være, om ei denne dunkle Forestilling om en nu fuldendt Bygning skulde have forledet mangen Yngling til alt for tidligent at troe sin sædelige og intellectuelle Uddannelse, om ei fuldendt, saa dog bragt saa vidt, at han kan tillade sig en lang Hvile i dette sit vigtigste Anliggende. En Bygning maa, om den ei skal styrte sammen, men svare til sin Bestemmelse, hvile paa en sikker og fast Grundvold: den maa opføres efter Kunstens Regler, og saaledes at Alt faaer sit tilberlige Underlag og at det Arbeide, som sildigere bør foretages, ei begynder, før det tidligere er aldeles fuldendt. Alt Underviisningen skeer efter Plan og Orden er vist nok ogsaa nødvendigt, og det er denne Lighed mellem begge Virkemaader, som nok især anbefaler Billedet selv. Jeg negter heller ikke, at en saa fuldkommen

systematist Fremgangsmaade, efter hvilken man aldrig tager fat paa noget Efterfølgende, før man har fuld Sikkerhed for, at det Tidligere virkelig er fattet, er mere nødvendig ved visse Kundskaber, end ved andre; og at den er sukkelig, hvor den kan anvendes, som hvor man kun har en Enkelt, eller meget Faa at undervise, men i en talrigere Klasse, og i de fleste Underviisningsfag vilde man forsynde sig ved for meget at urgere i det Enkelte denne langsomme og tilsyneladende grundige Udførelse. Endogsaa de, som allermeest anbefale den, følge den ikke i Praxis, thi de kunne det ikke. Overalt vil man finde, ogsaa i den bedste Discipels Kundskab, betydelige Lacuner, og urigtigt var det dog at holde ham tilbage paa en lavere Plads, indtil disse alle vare tilberoligen udfyldte. Enhver Lærer veed det jo dog af sit daglige Arbejde paa Skolen, at han (for at blive ved Eignelsen) paa en og samme Tid arbejder paa Gavlen og Taget af Bygningen, og udbedrer og befæster Grunden, at han ingensinde kan undlade at eftersee, forandre og rette de formeentlig allerede fuldførte Dele af Bygningen, og at hans Virksomhed saaledes dog i mange Henseender maa være forskjellig fra Bygmesterens. Paa denne Bemærkning grunder sig ogsaa hans Haab, at enkelte Ting, som Discipelen rigtigere vilde have lært i de yngre Aar, dog endnu i de sildigere kunne bibringes ham. En alt for mekanist Opfatning

af Eignelsen om Bygningen kan saaledes ogsaa vække overdreven Betænkelighed ved at opflytte en Discipel til en høiere Glasſe.

Kun to, men desto vigtigere Onsker for det lærde Skolevæſen.

Hvor meget end dets Flor befordres ved et hensigtsmæssigt Valg af Underviisnings Gjenstande, og ved en rigtig Organisation, ſaa at Ungdommen uden at overvældes af Skolearbeidet og uophørlig drives om fra den ene Øvelse og Forberedelse til den anden, paa paſſende Maade og i paſſende Grad ſyſſelsættes; og Tiden rigtigheden fordeles til de forſkjellige Fag i Forhold til deres Vigtighed for de høiere Sjeleevners Uddannelse, ſaa vil dog ei lettelig Noget negte, at det jo er det Allervigtigſte for enhver Skole, at den har gode Lærere. Med Lærernes Dygtighed og Nidkjerhed for deres Kald maa hver Skoles Værd ſtige eller falde, og god kan derfor kun den Skole kaldes, der blandt ſine Lærere tæller flere Mænd, ſom med Kundſkaber og Læregaver forbinde Kjerlighed til Ungdommen og et faderligt Sindelag imod den, ſom ikke troe, at deres Dagværk er endt, naar de have læſt de dem paalagte Timer, og at de have gjort deres Pligt fyldeſt, naar de have bragt deres Disciple vidt i det Sprog og i den Videnskab, hvori de undervise, men ſtedſe anſee ſig, ſom kaldede til at være kjerlige

og fornuftige Forældres trofaste Medhjælpere i at udføre den store og hellige Pligt at opdrage deres Børn. De, til hvem Regjeringen i en Stat anbetroer at styre det heiere Underviisningsvæsen, kunne altsaa ei have nogen vigtigere Opgave at løse, end den at skaffe Skolerne slige dygtige og nidkjære Lærere. Spørger man nu, hvad Staten kan gjøre for, saavidt muligt, at løse denne Opgave, da veed jeg intet Andet at svare, end hvad der allerede ofte af Andre er sagt, og hvad jeg har berørt i de to tidligere Programmer fra 1831 og 33, nemlig at det Offentlige har gjort Alt, hvad der i denne Henseende med Rette kan fordres, naar det bærer Omsorg for de to Ting: 1) at Lærernes, især de Underordnedes Lønninger blive saa tilstrækkelige, at de (for at jeg skal gjøre Prof. Lütken's Ord til mine) kunne "med Glæde og ei sukkelige gaae til deres Gjerning" og derved bevæges til i længere Tid at offere Skolen deres Kræfter. 2) At Lærerne, før de ansættes, kunne under deres Ophold ved Universitetet, modtage nogen forberedende Dannelse. Med Hensyn til den første af disse Forbringere ere Udsigterne i 1835 langt gunstigere end de vare nogle Aar tidligere. Som bekjendt, er det jo ei saa meget længe siden, at den Mening var temmelig almindelig udbredt, og endog fandt Bifald hos enkelte Skolemænd, at Adjuncterne vare særdeles rigelig lønede for deres Arbeide. Yttrede man dengang nogen

Tvivl herom, henvises man til Sammenligning med de Betingelser og den Løn, som tilstodes den yngre, i et af Collegierne eller i Militairtaten ansatte Embedsmænd. Vel kunne herimod med Føie erindres, at der dog ogsaa var nogen Forskjel paa de Egenskaber, som forudsattes hos disse forskjellige Classer af begyndende Embedsmænd, og paa det Arbeides Vigtighed, som var dem betroet, men dette blev vel mængdegang anseet, som Overdrivelse, eller endog som forsængelig Umæsselse, indtil Tiden, denne ubestikkelige Dommer, viste paa hvad Side Sandheden var. De yngre Læreres bestandige Higen efter Ansættelse i den geistlige Stand, og den derved foranledigede Omstiftning ved Skolerne, som umulig kunde have god Indflydelse paa Underviisningen, viste det aabenbart, at Adjunctstillingen ingenlunde var saa ønskelig, som man forestillede sig. Man bragtes vel ogsaa omsider til at indsee, at al Sammenligning med unge Embedsmænd i en ganske anden Stilling var upassende og unyttig, da Adjuncten naturligviis allernærmest sammenligner sin Stilling med andre, med ham jevnaldrende, theologiske Candidaters, og ei med Officiærens eller Copistens. Heldigviis er der nu foregaaet en fuldkommen Forandring i den almindelige Ansættelse i Skolemandens, især den yngres oeconomiske Stilling, og det er bekjendt, at den kongelige Direction og Universitetet og Skolerne nu er betænkt paa, saa-

vidt Omstændighederne gjøre det muligt, at forbedre Lærernes Vilkaar, og det er derfor med langt større Haab og Frimodighed Skolemanden nu kan yttre sig om denne Sag, da han kan vente Medhold i den herskende Mening. Ingen Fornuftig vil vel negte, at for den tiltrædende Adjunct er 400 Rbd. r. S. en meget passende og anstændig Løn, men det Mislige i Adjunctens Stilling ligger, under de nuværende Forhold, i Uvissheden, om han tør vente, og naar han tør vente Forhøielse i sin Gage, og i Umuligheden i at blive ved Skolen og stige til de høiere og mere indbringende Poster, om end hans Arbeide Klar for Klar lykkes bedre for ham, og om han end mærker, at han er i Besiddelse af de væsentligste Egenskaber, som danne den dygtige Skolemand, og han derfor daglig føler sig mere hændragen til Skolelivet, fordi en indre Stemme siger ham, at han som Præst aldrig vil blive det for sin Menighed, hvad han nu er for Skolen, og i en Række af Klar kunde vedblive at være for den, dersom ei det pligtmæssige Hensyn til hvad han, som Huusfader, skylder sin Familie, nødsagede ham til at søge anden Forsørgelse. Vel pleier den ældre Adjunct at faae et Tillæg i sin Gage af 100 Rbd., og Enkelt have paa denne Maade efterhaanden opnaaet en Løn af 7 og 800 Rbd., ligesom der ogsaa undertiden tilstaaes de til Hjælp meest Trængende et Gratiale men ligesom man heri seer et Beviis paa Directionen

Dusse at afhjælpe, saavidt Omstændighederne nogen- lunde tillade det, den værdige Skolelærers Trang, saa maa det dog indrømmes, at det Uvisse i Gage- forbedringen, og det Ydmygende det altid har for den ærefjere Mand at modtage, som Gratiale, hvad der burde være velfortjent Løn for Arbeidet, maa have til Følge, at Adjuncten ei ved disse Udsigter i sin Fremtid kan bestemmes til at forblive flere Aar ved Skolen, men maa foretrække en Stilling, som maa- ske mindre passer til hans Lyst og Anlæg, men fore- ger hans Indtægter, gjør ham mere uafhængig af de udvortes Omstændigheder og viser ham Sandsynlighed i om nogle Aar at forflyttes fra det ringere til et bedre Kald. Paa denne Maade have Skolerne tabt mang- foldige dygtige Lærere, og man maa derfor vel snart være enig om, at et meget betydeligt Onde var af- hjulpen, naar man fandt det rette Middel til at gjøre sige Tab sjeldnere for Fremtiden, og binde de for- trinligere Lærere nærmere til Skolen, saa at de ei ansaae deres Stilling, som aldeles interimistisk. Man vil vel indvende mig, at det intet nytter bestandig at gjentage sige, nu almindelig erkjendte Sandheder, naar man ei tillige kan paavise Muligheden i at raade Bod paa det Onde, og at det beviisligen ved de finan- tielle Midler, som ere tillagte Skolefondet, ei er mu- igt at lønne de underordnede Lærere paa en saadan Maade, at de kunne bevæges til at renoncere paa

anden Ansættelse, hvor dets Arbejde bedre lønnes. Mod denne, vist nok grundede Bemærkning være det mig tilladt at anføre et Par andre, og først den, at naar et Forslags Udførelse kun ei er absolut umuligt, fordi det strider mod den menneskelige Naturs Indskrænkning og mod uforanderlige Omstændigheder (en saadan Umulighed er det, som fremstiller saa mange af de Fordringer i et latterligt Lys, som i de senere Aar ere gjorte til de lærde Skoler, og som i det Væsentlige gaae ud paa, at Drengen i de saa Skoleaar skal lære Noget af alt Det, hvoraf han siden muligen kan have Nytte), men kun temporært, i det det ikke strax, saaledes som Omstændighederne for Diebliffer findes at være, lader sig iværksætte, da kan det vel være tilgiveligt, at Den, der med Varme interessere sig for en Sag, tænker sig hen i Fremtiden, og forestiller sig, hvad der under gunstigere Vilkaar, som forandrede Omstændigheder kunne medføre, vilde kunne foranstaltes til dens Bedste. Det er desuden øiensynligt, at Adjunctens udvortes Kaar ingensinde kunne blive eller bør blive saa fordeeltige, at han fornemmelig ved dem bestemtes til ei at søge Præstekald. Den afgjørende, bestemmende Grund hertil maa altid være det naturlige Kald, og den derved opvakte Kjærlighed til Underviisningen, thi den Lærer, som af hvilket som helst andet Hensyn bragtes til at blive ved Skolen, maatte man snarere ensee bortfjernet fra den

Man ansee det derfor ikke for Ubestedenhed af mig, at jeg her fremsætter i kort Omrids Planen til en Lønningsmaade for Lærere ved de lærde Skoler, som jeg haaber vil forekomme den billige og sagkundige Dommer tilfredsstillende, og som, om den end for Øieblikket ikke lader sig udføre, dog heller ikke fordrer en saa betydelig Foregelse i Udgift, at den maa forkastes, som aldeles ikke iværksættelig. Jeg tænker mig da, at ved Embedets Tiltrædelse fik Adjuncten 400 Rbd. r. S., Overlæreren 800, og Rector 1200 Rbd., men at de Alle fik den bestemte Visshed om Forbedring i et saadant Forhold, at Adjuncten for hver tre Aar han tjente ved Skolen fik 100 Rbd. Tillæg, og saaledes kunde stige til 700 Rbd., og under særdeles anbefalende Omstændigheder til 800 Rbd. Overlæreren fik ligeledes for hvert tredje Aar et Tillæg af 100 Rbd. indtil 1100, og at der ogsaa, som Undtagelse tilstodes en enkelt fortrinlig duelig 1200 Rbd. Rector skulde for hvert fjerde Aar have 100 Rbd. Tillæg, og hans Løn saaledes efterhaanden forbedres fra Minimum 1200 til Maximum 1800 Rbd., som altsaa kun opnaaedes af Den, som havde været 24 Aar Rector, og en saa lang Tjenestetid vil høre blandt Sjældenhederne. Dette Forhold i Lønnings Forbedring vilde altsaa i Sammenligning med det nuværende, være noget mindre gunstigt for Rectorerne, end for de underordnede Lærere, men netop

Dette fordrer vel ogsaa Skolernes Tarv. Hensyn til dette vilde da ogsaa tilraade, at man ei, for at spare Pensionen, lader den gamle, udtjente og svækkede Lærer blive i sit Embede til uoprettelig Skade for hans eget Rygte, og især for den tilvørende Slægt, som vel har fuld Frie til at vente ikke at blive stiftmoderlig behandlet af Staten, fordi dens vigtigste Dannelsesaar just indtræffe samtidige med en eller flere Læreres Uffældighed. Det lader sig ikke gjere at bestemme en vis Alder, som skulde gjøre Skolemanden uskiftet til at varetage tilbørligen sit vigtige Kald, men i Almindelighed kan det vel antages, at den Skolemand, som fra sine tidligere Aar har troeligt arbeidet, til han er bleven over 60 Aar, og da selv tilstaaer, at han føler sine Kræfters Aftagelse i den Grad, at han ei med den fornødne Kraft kan opfylde sine Pligter, han bør staae til Troende, og entlediges med sin fulde Løn, som Pension. En saadan Pension kan vel ei anses, som Raadesfag, men som Retfærdighed mod den troe Arbejder, og endnu mere mod Skolen. Saa ubilligt det maa forekomme Enhver, at den yngre Mand i sin endnu kraftfulde Alder paa Grund af en Svagelighed, som med Eyst til Skolevæsenet og med fast Villie vel lod sig betvinge, søger og faaer sin Afsteed med to tredie Dele af sin Løn i Pension, saa høist retfærdigt er det, at den udtjente og af Staten velfortjente Lærer sikkes i sine

sidste Dage for Næringsforg, og at Frygten for denne ei bliver en Fristelse for ham til at vedblive sit Arbeide, efter at han ikke mere har Eyst og Kraft dertil.

Overmaade meget vilde det bidrage til at beholde de gode Lærere i Skolens Tjeneste, dersom de havde Haab om at befordres til Overlærerpladser, uagtet de ei havde underkafstet sig Skolelærer-Embedsexamen. Underviisningen har nu engang det Giendommelige, at dens Held vel for en stor Deel, men langt fra ikke udelukkende beroer paa Lærernes Kundskaber, og dog er det kun disse, der ved Examen kunne prøves, og det dog kun med den Grad af Sandsynlighed, som enhver saadan Prøve kan give. Alligevel maa det vist nok erkjendes for en saare gavnlig og nødvendig Foranstaltning, at denne Prøve blev indført paa ny, thi den giver dog nogen Garantie for Deres Kundskaber, der bestemne sig for det høiere Skolevæsen, da man hidtil ingen havde; men, da Lovgivningen, naturligviis i den Hensigt at opmuntre flere unge Studerende til at lægge sig efter Philologien, fastsatte, at kun Candidater i Philologien skulde have Udgang til Overlærer-Embeder og Rectorater, da undgik det vel dens Opmærksomhed, at mange Studerende, som havde bestemt sig til den geistlige Stand, og taget theologisk Udtæstning, kunne under deres Arbeide, som Adjuncter ved en Skole, udvikle saadanne naturlige Anlæg til at være Ungdommens Lærere og Ledere, at de stiftede

ligesaa megen Nytte, som Philologerne, og undertiden vel ogsaa større, naar disse vel ved en Examen have beviist deres Kundskaber, men maaskee savne de saa uundværlige *dona docendi*. Slige Lærere, som have Naturens, men ei Lovens Stempel, kunde man da snarere vente at beholde ved Skolerne, naar kun Rectoraterne forbeholdtes de philologiske Candidater, men Overlærer-Embederne stode aabne ogsaa for andre Skolemænd, der practist havde beviist deres Værdighed til samme. Philologerne kunde endda beholde det Fortrin, at naar de søgte en Overlærerpost tillige med en Ikkephilolog, kom, naar forresten begge Ansøgende havde viist lige Duelighed i det Practiske, Examen philologicum mere i Betragtning end Ikkephilologens maaskee større Anciennitet. Erfaring har viist, at ifkun saa Studerende underkaste sig den store philologiske Examen, og derfor vil en streng Overholdelse af Ikkephilologers Udelukkelse fra de høiere Embeder om saa Nar, da mange Vacantser nødvendigen snart maae indtræffe, ei kunne iagttages, ligesom man jo ogsaa seer, at Directionen allerede har gjort adskillige Undtagelser, og derved erkjendt Nødvendigheden i at formilde Strenghedsprincipet.

Den anden Fordring, som jeg mener med Føie kan gjøres til det Offentlige med Hensyn til det lærde Skolevæsen, er den, at der ei bør ved Universitetet savnes Leilighed til at forberede sig til Adjunct-

Embederne. Om den offentlige Mening med Hensyn til Nødvendigheden af en saadan forberedende Dannelse for den unge Skolemand ogsaa har siden 1831 forandret sig saa meget til det Bedre, som jeg antog at være Tilfældet med Anskuelserne om Adjunctgagen, tør jeg vel saare meget betvivle. Skal man slutte sig til, hvad der er de Flestes Mening om denne Sag af Det, som offentlig er bleven yttret om Skolevæsenet i den senere Strid, da tør jeg ei antage, at der heri er foregaaet nogen Forandring, thi saa godt som Alle, der have meddeelt deres Tanker om det lærde Skolevæsen, have afhandlet hvad der bør læres i de lærde Skoler, og sjelden have de givet et enkelt Vink om, hvorledes det bør læres. Det synes derfor, at den store Fleerhed endnu anseer den materielle Virkning af Underviisningen, eller Kundskabs Erhvervelse for langt vigtigere, end den formelle, eller dens Indflydelse paa Mandens Dygtiggjærelse og Hjertets Forædling, og saalænge dette er Tilfældet, er det rimeligt, at man mere seer paa hvad der er lært, end hvorledes det er lært. Det samme Publicum, som gjer saa ovennævnte strenge Fordringer til Skolerne i Henseende til Mængden af Det, som læres, er i andre, langt væsentligere Ting særdeles nøisomt, og lader sig kun alt for let tilfredsstille. Det venter og forlanger kun, at Disciplen lærer, og jo hurtigere, des bedre, lærer Det, som skal vides for med Ære

at blive academisk Borger, og naturligtvis ogsaa at han ikke ved legemlige Straffe mishandles af en Lærer. Troer man, at der paa denne Maade er skeet en Discipel Overlast, da klager man, og ei sjelden, uden Grund, men de mange Synder, som kunne begaaes mod Disciplens aandelige Natur, og vel ofte begaaes, netop for at kunne fyldestgjøre Mængdens Raab paa "Jo mere jo bedre" af Kundskaber, dem ændser man ei, eller troer, at de ere saa ubetydelige, at de aldeles ikke bør komme i Betragtning i Sammenligning med brillante Examinscharacterer. Forklarligt bliver dette kun ved den gamle Erfaring, at Mængden af Mennesker, ogsaa af den saakaldte dannede Klasse, ganske hænger ved det Ydre og Haandgribelige, og er blind for, eller dog langt mere ligegyldig med Hensyn til hvad der foregaaer i den menneskelige Mands indre Helligdomme *). Om Disciplen forlader Skolen med Ulyst til Videnskaberne og Mandsarbejde, fordi dette maaskee ved en forvædet Methode er bleven ham modbydeligt, om hans Underviisning fornemmelig har været anlagt paa at forskaffe ham en mekanisk Examinsfærdighed, om hans Læremåde ved en urigtig Behandling har faaet en skjev Retning, Alt dette er i de Flestes Dine kun Smaating, og maa vedblive at

*) Horatius Epistler 1ste Bogs 1ste Brev B. 94—105. Mæcenat kan i denne Henseende endnu repræsentere vore Samtidige.

være det, saalænge man ei vil indsee, at al Underviisning bør være opdragende, og at Opdragelse og Underviisning er en Kunst, der ligesom enhver anden har sin Theorie, og at man vel kan øve en Kunst uden at have lært dens Regler og videnskabelig kjendelse dens Grundsætninger, men da ogsaa er udsat for at begaae mange Misgreb og Feil, og at disse maae blive des særgeligere og farligere, jo vigtigere Konsten er, jo kostbarere det Stof er, som bearbejdes, og jo vanskeligere Følgerne kunne opdages og rettes. Ingen vil vel negte, at Naturgaver, Øvelse og Erfaring ere i Stand til at danne den dygtige Lærer, og ligesaa lidt vil Noget paastaae, at Den, der aldeles er blottet for naturlige Anlæg og Lyst til at undervise, vil alene ved theoretisk Kundskab om Underviisningslæren blive brugbar som Lærer, men saa vist, som dette er, saa soleklart er det ogsaa, at Naturgaver ei gjøre den videnskabelige Pædagogik og Underviisningslære overflødig, da denne gjør det lettere for Læreren at gribe de rigtige Midler og strax fra sin første Virksomhed at undgaae de Feil, som den, der uden Forberedelse begynder samme, først ved mange ubehagelige og nedslaaende Erfaringer bliver opmærksom paa. Man kunde ellers med lige saa god Grund negte Nyttens af al Underviisning i, og alle Forelæsninger over Homiletik, Catechetik, Pastoraltheologie, eller Digtkonstens Theorie, thi ogsaa om disse gjælder det

jo, at de alene ei kunne danne den dygtige *Somilet*, *Catechet* o. s. v., men de advare ham for Feil, og give ham mangt et Vink, som sætter ham i Stand til tidligere end ellers at blive brugbar og udmærket i sit Fag. I Grunden er Striden endnu den samme som i *Horatses Tid*, da han sang:

*Natura fieret laudabile carmen, an arte,
quæsitum est;*

men man taler og handler, som om man havde glemt, at Digteren selv har læst Spørgsmaalet, i det han siger:

*ego nec studium sine divite vena,
nec rude, quid possit, video ingenium: alte-
rius sic*

altera poscit opem res, et conjurat amice.

Det kan ikke være min Mening, at de, som søge *Adjunctpladser*, skulde formelig prøves i *Pædagogik* og *Methodik*, thi deels have vi hos os *Nof*, og mere end *Nof* af *Examensvæsen*, og deels er *Lysten* hos de *Studerende* til at ansættes ved *Skolerne* ei saa stor, at det kunde være raadeligt at formindske den endnu mere ved nye *Banskeligheder* og *Prøver*; men, naar den *Udstalt* blev truffen, at der ved *Universitetet* holdtes af en særdeles begavet, og for sit vigtige *Kald* begejstret *Lærer*, *Forelæsninger* over *Opdragelses-* og *Underviisningslæren* i *Almindelighed*, og med specielt *Hensyn* til det lærde *Skolevæsen*, som det nu er organiseret i vort *Fædreland*, da vilde det

være ganske i sin Orden, om man, naar man havde Valget mellem flere Candidater til Adjunctpladserne, foretrak, hvis de øvrige Unbefalingsgrunde ei vare meget forskjellige, Den, som beviisligent havde bivaanet, og med Interesse benyttet disse Forelæsninger, og desuden i længere Tid givet Underviisning i et af de flere fortrinlige Instituter, som nu blomstre i Hovedstaden. At en saadan Foranstaltning kunde have nogen skadelig Virkning, kan jeg ikke tænke mig (her kan naturligviis ei tages Hensyn til de Vanseligheder, at en saadan Lærer maaskee ei var saa let at finde, og at hans Ansættelse vilde paadrage Universitetet en ny Udgift til hans Lønning), derimod troer jeg, at endog de, som allermæst lade haant om al systematisk Underviisning i Pædagogik og Methodik, maae indrømme, at den kunde have to, overmaade gavnlige Følger for Skolevæsenet. Den maatte nemlig bidrage til at bringe mere Enhed ind i Underviisningsmaaden og i Disciplenes Behandling, thi hvor de ved en Skole ansatte Lærere dele med hinanden de samme Ansættelser om deres Arbeides Natur og Formaal, og hvor de have samme Overbeviisning om Rigtigheden af visse, styrende Grundsatninger, der vilde de naturligviis nærme sig hinanden i deres hele Fremgangsmaade langt mere, end hvor hver blot seer paa sit Fag uden Hensyn til det Hele. At en saadan Overensstemmelse (som mellem tænkende

Mænd aldrig vilde blive slavisk, men modificeres ved den Enkeltes Individualitet) altid maatte være til Underviisningens og til Ungdommens Bedste, kan vel ei betvivles.

Den anden gode Følge, som vist neppe vilde udeblive, dersom slige Forelæsninger holdtes ved Universitetet, er den, at de vilde hos flere Studerende vække Interesse for Underviisningen, og bestemme dem tidligere til at vælge Skoleveien. Det kan ikke være andet, thi det ligger i Sagens Natur og bekræftes ved alle Tiders Erfaring, end at alt Det, som Mængden af den dannede Klasse blandt Folket anseer for vigtigt, alt Det, til hvis Fremme og Befordring der fra det Offentliges Side træffes Foranstaltninger, det maa ogsaa i høiere Grad tildrage sig Ungdommens Opmærksomhed og vække dens Deeltagelse: Flere tænke over Sagen, og mange bestemme sig til at virke for den, som ellers, naar udvortes Omstændigheder ikke havde henledt deres Opmærksomhed paa den, ei vilde have anseet den for vigtig, og endnu mindre helliget den deres Tid og Kræfter. Jeg mindes fuldkommen vel, hvorledes Oprettelsen af det pædagogiske Seminarium dengang virkede paa mange unge Studerende, og med hvilken Enthusiasme Flere bestemte sig til en Virkekreds, som forekom dem ædel og stor, men som sandsynligviis ei vilde have havt det Tillokkende for dem, hvis ei Regjeringen og den almindelige Me-

ning havde tillagt den et Værd og en Vigtighed, som den nu i Mængdens Dine for længe siden har tabt. Beklageligt var det, at dette Seminarium var anlagt efter en Plan, som ei kunde vedligeholde den engang vakte Interessse, og da det saa aldeles ikke svarede til de Forventninger, man havde gjort sig om det, kan det vist ikke misbilliges, at det ophævedes i den Form, som det dengang havde, men at man saa ganske fra nu af opgav Ideen om Gavnligheden af Forberedelse til Skoleembeder, undtagen Erhvervelsen af de nødvendige lærde Kundskaber, dette vil neppe kunne forsvares, som rigtigt.

Vel er det muligt, at jeg i hvad her er sagt, kun finder Medhold hos nogle saa ældre Skolemænd, men den erkjendte Sandhed troer jeg, man ber paa passende Tid og Sted vedkjende sig, hvad enten man staaer ene, eller saa godt som ene med den, eller man har det halve eller hele Publicum paa sin Side.

Om høiere Borger- eller Realskoler.

Hos hver Den, der holder stadigen fast ved Troen paa Menneskehedens gradvise Fremskriden, maa det vække de gladeste Følelser, naar han blandt Tidens ydre Tegn opdager nogle, som kjendeligere tale for og bestyrke denne Overbeviisning. Denne Nydelse tør jeg derfor antage, at Mange have deelt med mig under Læsningen af to, Skolevæsenet betræf-

fende Afhandlinger, nemlig Handelscommis Gads: Hvor sætter jeg min Søn i Skole? og det i dansk Ugeskrift No. 171 indrykkede Stykke: Den polytechniske Læreanstalt og den militaire Høiskole. At den sidste Afhandling røber langt mere Sagkundskab, og er forfattet med større Sindighed og roligere Overveielse af alle til Gjenstanden hørende Momenter, end den første, derom vil man vel let være enig, men ogsaa Hr. Gads Skrift vidner om varm Følelse for Menneskeforædlingens hellige Sag, og i det det gjør opmærksom paa et af vore vigtigste Savn og paa en talrig og høist agtværdig Borgerclasses retfærdige Krav, røber det tillige sand Agtelse for den høiere Videnskabelighed, og er i det Hele forfattet i en Maad, som man maa ønske at kunne antage for den herskende mellem den ustuderede Borgerclassse. Det forekommer mig derfor, at Hr. Gads Afhandling fortjente en mere velvillig Modtagelse, end den hos Mange fandt, thi hvor ofte saae man ikke, kort efter dens Udgivelse, i de offentlig Blade bittere Hentydninger til Forfatterens udvortes Stilling, der lode omtrent som et: hvad vil Saul mellem Propheterne? og dobbelt maatte det smerte enhver Ven af ægte Humanitet, naar en saadan Lavhed vistes af det humanistiske Underviisningssystems ivrigste Forsvarere. Sandelig, paa den Maade give vi dette Systems Modstandere selv Baaben i Hæu-

derne til dets Bekæmpelse. At Hr. Gad, naar han taler om det lærde Skolevæsen, og fremfører Forslag til Reformer i samme, kommer ind paa et Gebeet, som er ham fremmed, og røber det ved at foredrage adskillige umodne Idcer og upassende Projecter, her man dog ei saa meget undre sig over hos en Lægmænd, at man glemmer eller overseer det meget Gode og Sande, som hans Skrift indeholder hvor det gjelder Hovedsagen, at vise Nødvendigheden af høiere Borger-skoler. Betænker man, hvilke eventyrlige Forslag til det lærde Skolevæsens Reform, og hvilke aldeles af Luften grebne Indvendinger mod dets bestaaende Forsfatning, man har seet fremsatte af Videnskabsmænd, endog af Skolemænd, vil man dog ei med Grund kunne undre sig over, at noget Eignende læses i en forresten velstreven og velgrundet Afhandling af en Mand, som hører til den dannede, men ustuderede Borgerklasse.

Forfatteren af Afhandlingen i dansk Ugeskrift siger Pag. 227, at Underviisningsanstalter for de høiere Borgerklasser endnu mangle, og det af den naturlige Grund, at Trangen til dem først er opvaagnet i den senere Tid, og han synes at antage, at det er ved den stigende Vigtighed, som Borgerstanden fra den franske Revolution af har faaet, og ved dens Indflydelse paa alle de sociale Forhold, at man først har følt Trangen til denne Classes mere

hensigtsmæssige Ungdomsdannelse. Vist nok maa det indrømmes, at den nyere Tids hurtig fremskridende Civilisation har gjort denne Trang mere følelig, end nogensinde før, og at den Nar for Nar vil blive føleligere, men neppe kan man give den ærede Forfatter Ret i, at Trangen til en bedre Underviisning for den høiere Borgerclasse ene er en Følge af de Forandringer i Europas Tilstand, som den franske Revolution foranledigede. Unegtelig maa man gaae længere tilbage, til Midten, eller vel endnu rigtigere, til første Halvdeel af det forrige Aarhundrede, og søge Kilden til Trangen deels i de latinske Skolers daværende maadelige Forfatning, efter den Form og det Tilfuit, som den ældre Humanismus havde givet dem, deels i Naturvidenskabernes overordentlige Udvidelse og Forbedring, og den derved for dem vakte større Interesse, og deels endelig i den saa betydelig forøgede Forbindelse og Tilnærmelse mellem de nyere europæiske Folk og deres Literatur, som maatte gjøre Indsigt i de nyere Sprog vigtigere end den hidtil havde været. Man bragtes derved snart til den Overbeviisning, at det for flere talrige og hæderværdige Classer af Borgersamfundet var nyttigere at kjende den dem omgivende Natur og de levende Sprog, end den classiske Oldtid og de gamle Sprog, og det var jo af denne Grund, at Basedow og de med ham Egenfunde tænkte paa at omdanne de latinske Skoler

efter Tidens Fordringer, og at indføre det philanthropiske System. Dette System bliver ubilligen haardt bedemt, naar man aldeles isolerer det, og ei tager i Betragtning den Tids forandrede Kulturtilstand, og høist maadelige, aldeles utilfredsstillende lærde Skolevæsen. Hvad man vel især kan lægge Vasceov og hans Partie til Last, er at de, henryvne af Tidsalderens stedse mere til det Practiske og blot Jordiske henvendte Retning (som endnu mere næredes derved, at Regjeringerne næsten udelukkende hyldede Mercantilsystemet), vilde sætte de i deres Tanker vigtigere Gjenstande, Naturvidenskaberne og de levende Sprog, i Stedet for den gamle, classiske Litteratur, og gjøre hine til Grundvold for al høiere Dannelselse. Dette kunde naturligtviis ei lykkes dem, da det maatte finde Modstand hos dem, der endnu havde Sands for Menneskets høiere Bestemmelse, og skrækkedes for den Tanke, at det skulde synke ned til at blive blot et flosgere Dyr, end de andre. Trangen til en saadan Dannelselse, som den man nu har til Hensigt ved Realskoler, følte altsaa allerede i henved et Aarhundrede (man overbevises jo herom ved de mange Forsøg, som tidligere ere anstillede for at afhjælpe den), men den bliver altid større, og vil i vort Fædreland Mar for Mar blive mærkeligere, jo vigtigere den Indflydelse viser sig, som den høiere Borgerstand sandsynligten vil faae baade i Stændernes Forsamling og i Communalbestyrelsen.

Efter den Culturgrad, som vor Slægt nu, i det mindste i de af germaniske og protestantiske Nationer beboede Lande, har opnaaet, synes det, at der, for at gjøre Tidens Fordringer fyldest, og under den almindelige Fremgang ei at blive tilbage, maae i enhver Stat være tre Systemer af Ungdoms Underviisning, som gaae parallele med hinanden, den lærde eller classiske, den høiere borgerlige, og Almuenens. Alle tre have det samme Formaal, thi de betragte alle Lærlingen kun som det vordende Menneske, og ville paa hans Natur, især den aandelige, indvirke paa den Maade og ved de Midler, som det kun kan skee i denne allerførste Periode af hans Tilværelse. De ville alle veilede Barnet og Ynglingen til den muligste Udvikling af Fornuft og Sprog, som de to ædleste Gæver, der udmærke Mennesket fremfor Dyret, og i denne Betydning ere de alle tre humaniserende. De tre forskjellige Slags Skoler ere da egentlig ikke beregnede paa forskjellige Stænder eller Kaldsforretninger, og gjøre det ei til deres Hovedsag, at danne den tilkommende Landmand, Haandværker, Handelsmand eller Embedsmand, men det tilkommende Menneske; men, uagtet de saaledes ei ere forskjellige i Art, maae de være det i Grad, thi de kunne ikke alle bringe deres Lærlinge lige vidt, og de kunne ikke naae deres Diemed ved de samme Midler, og dette begrundet den forskjellige Indretning og Vencævnelse

af de tre Slags Skoler. Almueskolen virker under de mindst fordeeltige Betingelser, den har langt kortere Tid til at undervise sine Lærlinge, og de ydre Omstændigheders bydende Tvang indskrænker den saa ofte og saa betydelig, at den, for dog nogenlunde at naae sin Bestemmelse, maa lade det beroe ved de alleruundværligste Underviisningsgjenstande og bringe Kundskab og Færdighed paa den simpleste og korteste Maade, naar blot Hovedsiemedet, som ogsaa her er Fornuftens og Sprogets Udvikling, ei tabes af Sigte, men om Almueskolen kan her ei videre være Taler, men kun om den heiere Borger-skole, som i saa mange Henseender kommer til at staae ved Siden af den lærde, om den end sædvanlig ei vil kunne vente at beholde sine Elever saa længe, som denne.

Antage vi, at slike Borger-skoler oprettes i vort Fædreland, og staae ved Siden af de lærde, da ville begge disse Skoler vel faae deres Disciple omtrent fra samme Borgerclasser, fra Embedsstanden, Godseierne, de Handlende og den mere dannede og formuende Haandværksstand, men til hvilken af de to Slags Skoler Ungdommen af disse Stænder vil blive bestemt, vil vel for en Deel altid beroe paa Forældrenes Tænkemaade og Dannelse, paa Tidsconjuncturer, som synes mere opmuntrende til at vælge den ene, end den anden af disse Skoler, paa de locale Omstændigheder, under hvilke Drengen vorer op, og som

have saa megen Indflydelse paa hans Tilbræielighed, men Hovedbevæggrunden for fornuftige Forældre til at vælge mellem de to Dannelsesmaader vil dog altid blive Drengens naturlige Anlæg. Vi finde jo enkelte Disciple fortrinlig opvakte, og ligesom af Naturen kaldede til at studere, og disse ere de, som fra den tidligere Barndom af helst bestjefte sig med Ideer, stedsse opfatte Gjenstandene fra den ideelle Side, have meest Interesse for deres indre Væsen og Sammenhæng, og derimod lettelig oversee det Ydre, Materielle ved dem. Elige Lærlinge vilde vildledes fra deres naturlige Bestemmelse, naar de ei fik en, meest paa det Mandelige rettet Underviisning, thi det er dem, som i den modnere Alder skulle vedligeholde det aandelige Liv her paa Jorden, i det de, som deres Medborgeres Raadgivere, Ledere og Forsvarere leve mere for Andre, end for sig selv. De skulle (Lütkens Program Pag. 12) ved et heimodigt Sind og ved Indsigter og Kundskaber være værdige og dygtige til at betroe de høieste Arbejder. Hertil maa deres hele Ungdomsdannelse da sigte, og for dem bliver den classiske, eller nyere humanistiske Skoleunderviisning den passende. Der gives andre Lærlinge, som ingenlunde fattes Anlæg eller Videlyst, men hvis hele Mandsretning er practisk. Den høiere, aandelige og ideelle Side af Livet bliver dem steds mere fremmed end den materielle, de bevæge sig ei gjerne eller med Lethed i Ideernes

Kreds, og opfatte dem derfor mere med Sukommelsen, men derimod har alt Det Interesse for dem, som hører til det Ydre, i det synlige Liv Anvendelige. Disciple af dette Anlæg, som hidtil ogsaa maatte nyde Underviisning i de lærde Skoler, vare her ei ganske paa deres rette Plads, og af Gjenstandene for Underviisningen tilegnede de sig kun Saameget, og paa den Maade, som harmonerede med deres Natur. Disse ville da herefter rigtigere undervises i Realskolerne. Andre Lærlinge, og disse udgjøre vel stedse Fleerheden, gives der, hvis naturlige Anlæg ei viser sig saa tydelig, eller afgjort for en af de to Dannelsesmaader, at man jo kan tvivle om, hvilken der for dem er den meest passende: de staae ligesom i Midten, og kunne ved Omgivning i det fædrene Huus, ved den Underviisning, de modtage, og ved andre temporære og locale Omstændigheder ledes til den ene, eller anden af disse Skoler, og blive særdeles agtværdige og brugbare, baade i Embedstanden og i den høiere, borgerlige Virksomhed. Vilde vi næiere tydeliggjøre os Forskjellen mellem Underviisningen i den lærde og den borgerlige Skole, da ville vi vel finde, at den ligger langt mindre i Metboden, end i de Gjenstande, i hvilke der undervises, og som maae rette sig efter de Disciples Naturanlæg, som maae formodes at ville benytte Underviisningen. Den lærde Skole beholder da omtrent den Cyclus af Sprog og Videnskaber, som nu er den

anviist, hvormed jeg dog ingenlunde vil negte, at enkelte Modificationer kunne nu allerede være, eller i Fremtiden vise sig tilraadelige. Den borgerlige Skole fik omtrent følgende Underviisningsfag: Christendom, Dansk, Historie, Geographie, Mathematik, Naturhistorie, Physik, Tydsk, Fransk, Engelsk, Tegning, Gymnastik, og for Dem, som ønske det og have fortrinligt Anlæg, ogsaa Latin, da Kundskab i dette Sprog i mangfoldige Tilfælde kan være den dannede Borger til Nytte. Jeg negter ikke, at man paa Ungdommens Begne kan blive noget angst ved denne lange Liste paa Sprog og Videnskaber, som i de faa Ungdomsbaar skulle læres, vel ikke i betydeligt Omfang, men dog grundigt og ordentligt, men jeg veed intet af disse Fag, som kunde savnes, og den lærde Skole har ligesaa mange forskjellige Underviisningsfag, og Mængden finder dog, at de burde have flere.

Da Borgerstolen har samme Formaal, som den lærde, nemlig at uddanne og forædle det Menneskelige hos Mennesket, og den altsaa anseer Underviisningens formelle Indvirkning paa Værtingen til at skærpe Mandsevnerne og danne Sindelaget for vigtigere, end den materielle, saa maa den i det Væsentlige følge samme Methode ved Underviisningen, som ogsaa her maa være videnskabelig og grundig. Skulde der i denne Henseende finde nogen Forskjel Sted, da

maatte Borger-skolen vel snarere overgaae den lærde, end staae tilbage for den, da denne kan forudsætte, at dens Lærlinge ved Universitetet forsætte deres Dannelsen, og da muligen kunne indhente en Deel af hvad der tidligere var forsemt, men Borger-skolens Elever vel for det meste lige efter Confirmationen, altsaa i det femtende eller sextende Aar, gaae over til det practiske Liv. Usikkert var det, om ret mange fornuftige Forældre vilde forlænge deres Børns saa vigtige Underviisningstid endnu et Par Aar, saa at de besøgte Borger-skolen, indtil de havde fyldt det attende Aar. De Fag, hvori Underviisningen i Borger-skolen maatte være noget forskjellig fra den i den lærde Skole, vilde fornemmelig være Mathematik og de levende Sprog, hvori man maatte gaae videre, og i Sprogene drive det, saavidt muligt, til Talefærdighed: i Historie og Geographie maatte den ældre behandles meget kortere, og i den nyere tages mere Hensyn til Industriens og Handelsens Fremskridt og Opfindelsernes Historie.

Er man overtydet om, at Borger-skoler af denne Beskaffenhed ere ved Tidens alderens fremskridende Civilisation bleven en lige saa stor Fornødenhed for Borger-samfundet, som Almueskoler og de lærde, saa vil man vel ogsaa indrømme, at det, for saa vidt Sagnet ei kan afhjælpes ved Privatanstalter, bliver det Offentliges Sag at serge for slige Skolers Oprettelse.

I de større, folkerigere og mere velhavende Byer, som Kjøbenhavn, Odense og vel flere Steder, har man allerede i længere Tid søgt at opfylde Publicums Ønsker deels ved egne Realskoler, og deels ved at oprette Handelsclasser i Forbindelse med de lærde Instituter, og man tør vel antage, at i Forhold som Overbeviisningen om en saadan Dannelses Nødvendighed bliver stedse mere udbredt, vil der ogsaa efterhaanden oprettes flere og bedre Realskoler af Private i de Byer, hvor der er Sandsynlighed for, at slige Skoler ville kunne bestaae uden Statens Hjælp. Hvorvidt det i dansk Ugeskrift No. 171 fremsatte Forslag, at omdanne Landcadet-Academiet til en saadan Skole, er tilraadeligt og udførligt, tør jeg, som mangler Sagkundskab derom, ikke indlade mig paa at bedømme. Kunde det iværksættes, var der paa denne Maade serget for Hovedstadens Trang. I Provindserne og de mindre Byer ville slige Skoler aldrig kunne oprettes eller bestaae uden Regjeringens Forsorg: her maatte altsaa offentlige, under Statens Autoritet organiserede og bestyrede Borger-skoler stiftes. Tillader man mig foreløbig at yttre en, paa omtrentlig Beregning af vor Tids og de forskjellige Provindseres Trang til slige Instituter grundet Formening, saa skulde jeg troe, at man under den Forudsætning at de større Stæder forsynes med Privat-instituter, vil finde fem høiere Borger-skoler tilstrækkelige for det

egentlige Dannemark, af hvilke Sjælland maatte have een, i Helsingør eller Kallundborg, de mindre Der een, i Nakskov; Fyen een i Svendborg, og Nørre-Jylland to, den ene i Randers eller Marhuus, den anden i Ringkjøbing. Skolepengene i Borger-skolerne kunde vel ansættes noget høiere, end i de lærde, f. Ex. til 50 Rbd. for hver Discipel, da de Forældre, som vilde benytte disse Skoler til deres Søners Dannelse, i Reglen vel vilde høre til de mere formuende Classer. Nogle Fripladser ved hver Skole maatte da gjøre det muligt ogsaa for fattigere Forældre at skaffe deres Sønner denne bedre Dannelse. De øvrige Bekostninger maatte tilveiebringes ved Tilskud af Stats-cassen og Privates Godgjærenhed. Naar først Overbeviisningen om den høiere borgerlige Dannelses Gavnlighed og Kundværlighed under de nu saa meget forandrede, sociale Forhold bliver ret almindelig og rodfæstet hos os, især hos de Borgerclasser, som umiddelbar hæfte Fordelen deraf (til at udbrede denne Overbeviisning vilde det bidrage overmaade meget, om Sagen blev gjort til Gjenstand for vore nu forestaaende Stændersforsamlings Døftelse, og dens Vigtighed da blev viist af Mænd, som selv begejstrede for Menneskeforædlingens store Anliggende, havde Øret i deres Magt, og af saadanne Mænd tælle vi os med Glæde Udskillige blandt de Deputerede); da vilde det Naab vist ikke bestæmmes, at mange af

vore formuende og oplyste Landsmænd vilde ogsaa her komme Staten, og vor herlige, faderligsindede, og for Folkets Cultur uophørlig virksomme og nidkjære Konge til Hjælp, og troe aldrig at finde nogen ædelere Maade at gjere Vel paa, end ved at understøtte sige Stiftelser. Allermindst vilde jeg med Forfatteren af Afhandlingen i dansk Ugeskrift raade til at om-danne lærde Skoler til Realskoler, thi om det end skulde findes, at et Par lærde Skoler kunne undværes (hvilket jeg gjerne indremmer), da vilde den herved besparede Summa være aldeles nødvendig for det lærde Skolevæsen selv, dersom de ovenfor berørte Ønsker om bedre Lønning for Lærere ved samme, ei altid skulle blive blotte Ønsker.

Oprettelsen af høiere Borger-skoler vil være aldeles i de lærde Skolers Interesse, thi disse ville i det mindste høste to store Fordele deraf. Den første og væsentlige er den, at de mere ville blive befriede fra saadanne Disciple, som ei have naturligt Kald til at studere, og derfor blive maadelige Studenter og maadelige Embedsmænd. Naar hidtil Lærere eller Bestyrere ved en lærd Skole, overbeviste om, at en Discipel manglede Uulæg til Studeringer, henvendte sig til hans Forældre eller Bærger for at bevæge disse til at vælge en anden Bestemmelse for Drengen, var dette ofte forgjeves, da man fik det Svar, at de gjerne vilde følge det givne Raad, men ei vidste

hvilken Skole de da skulde sætte Disciplen, saa at det Spørgsmaal, som Hr. Gad offentlig har fremsat, mange hundrede Gange er gjort af bekymrede Forældre. Til Almueskolen kunde man ei henvise dem, og i Lære eller paa et Contor kunde de ei antages før Confirmationen, og Følgen blev da, at man af Medlidenhed beholdt slige Disciple, naar deres fuldkomne Udygtighed ei lod sig med afgjort Visshed bevise (og hvor sjældent maatte dette være Tilfældet), og da Forordningen jo heller ikke berettiger til deres Udvikning af Skolen, slede de sig mangen Gang igjennem den, og opnaaede at dimitteres, men gif da først den rette physiske og aandelige Trængsel imøde. Fuldkommen vil dette Unde vel ingensinde kunne hæves, da de fattigere Forældre ogsaa ville finde det vanskeligt nok at underholde deres Sønner ved Borger-skolen, men sjældnere vil det dog blive, naar andre, mere passende Underviisningsanstalter gives, til hvilke slige Disciple kunne henvises, og naar Fripladserne, efter det ovenfor fremsatte Forslag, indskrænkes.

Den anden Fordeel, som de høiere Borger-skolers Oprettelse vil bringe de lærde Skoler, vil formodentlig være den, at disse da mindre end hidtil, ville være udsatte for ubillige, haarde og haanende Domme. Antage vi nemlig, at disse for en stor Deel have deres Grund deri, at man har felt, at den classiske Dannelse ei var den meest passende for mange af

Statens Borgere, og at aldeles Intet var gjort for disses Forberedelse for Livet, saa bør man vel troe, at endog de ivrigste Realister ville finde sig tilfredsstillende, naar det virkelige Savn afhjælpes, og at de ville omstøder indrømme, at ligesaa lidet, som den danske Borgerklasse hidtil kunde nøies med Underviisningen i de lærde Skoler, lige saa uhenigtsmæssigt, og i sine Følger endnu langt farligere vilde det være, at give Embedsclassen, i det mindste den høiere og vigtigere Deel af samme, en realistisk Dannelse.

Fra Bordingborg Skole dimitteres i Aar tre Disciple:

- 1) Ambrosius Johannes Meldal, Søn af afg. Pastor Meldal i Langebek.
- 2) Frank Johannes Michelsen, Søn af afg. Pastor Michelsen i Kjøbenhavn.
- 3) Henrik Hofmeyer, Søn af Kjøbmand Hofmeyer i Storehedinge.

Disse examineres:

Torsdag den 24de September.

Formiddag i Religion, Fransk og Latin.

Eftermiddag i Græsk, Tydsk og Hebraisk.

Fredag den 25de September.

Formiddag i Historie og Geographie.

Eftermiddag i Arithmetik og Geometrie.

I Forbindelse med fjerde Klasse udarbejde de de skriftlige Prøver i de nærmeste Dage før Examen.

Med de øvrige Disciple fortsættes Examen i følgende Orden: